

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет
Кафедра туристичного бізнесу та рекреації

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему

**Удосконалення організації зон паркування туристичних автобусів в місті
Одеса на прикладі міжнародного досвіду**

Здобувачка Вероніка ЛИСА
V курсу МТз-51 групи
Керівник Ірина КРУПІЦА
Консультант: Наталя ДОБРЯНСЬКА

Кваліфікаційна робота допускається до захисту
Рішення кафедри від 3 червня 2024 р., протокол №9

Завідувачка кафедри ТБ та Р _____ Наталя ДОБРЯНСЬКА

Одеса – 2024 рік

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	<u>Технології вина та туристичного бізнесу</u>
Кафедра	<u>Туристичного бізнесу та рекреації</u>
Ступінь вищої освіти	<u>Бакалавр</u>
Спеціальність	<u>242 Туризм</u>
Освітня програма	<u>Міжнародний туризм</u>

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав.кафедри ТБ та Р
Наталя ДОБРЯНСЬКА

« ____ » _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА
Лиса Вероніка Віталіївна

1. Тема роботи **Удосконалення організації зон паркування туристичних автобусів в місті Одеса на прикладі міжнародного досвіду**

Затверджена наказом ОНТУ від 05.09.2023 наказ №502 - 03

2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи 31 травня 2024 р

3. Вихідні дані роботи монографії, підручники, навчальні посібники, законодавчі та нормативні акти, первинні документи, звіти туристичних підприємств, статистична звітність

4. Перелік питань, які потрібно розробити

РОЗДІЛ 1 Теоретико-методологічні аспекти дослідження екскурсійного туризму

РОЗДІЛ 2 Аналіз сучасного стану екскурсійного туризму в світі та в Україні

РОЗДІЛ 3 Розробка автобусної екскурсії Одесою

5. Перелік графічного матеріалу Презентація до кваліфікаційної роботи бакалавра (17 слайдів)

6. Консультанти по роботі із зазначенням розділів роботи (для кваліфікаційної роботи бакалавра):

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
3	д.е.н., проф. Добрянська Н.А.		

7. Дата видачі завдання – «05» лютого 2024 р.

Керівник _____ Ірина КРУПІЦА

Завдання прийняв до виконання _____ Вероніка ЛИСА

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи бакалавра	Термін виконання етапів роботи
1	Обґрунтування теми бакалаврської кваліфікаційної роботи та узгодження з керівником	12.02 -20.02.2024
2	Створення списку літератури	20.02-26.02.2024
3	Підготовка матеріалу для першого розділу	26.02-29.02.2024
4	Написання першого розділу та висновку до нього	29.02 -25.03.2024
5	Підготовка матеріалу для другого розділу.	25.03 -28.03.2024
6	Написання другого розділу та висновку до нього	28.03 -25.04.2024
7	Підготовка матеріалу для третього розділу	25.04-29.04.2024
8	Написання третього розділу та висновку до нього.	29.04-27.05.2024
9	Оформлення кваліфікаційної роботи бакалавра.	27.05-31.05.2024
10	Отримання рецензії.	
11	Захист кваліфікаційної роботи бакалавра.	

Здобувач _____ Вероніка ЛИСА

Керівник роботи _____ Ірина КРУПІЦА

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувач-дипломник _____ Вероніка ЛИСА

АНОТАЦІЯ

до кваліфікаційної роботи бакалавра

Робота містить 81 сторінок, 5 таблиць, 6 рисунків, список літератури з 14 найменувань, 2 додатки.

Метою виконання роботи є аналіз існуючого стану та розробка рекомендацій щодо удосконалення організації зон паркування туристичних автобусів в місті Одеса на основі вивчення та адаптації міжнародного досвіду

Об'єктом аналізу, узагальнень і дослідження виступають зони паркування туристичних автобусів в місті Одеса, а також міжнародні практики і моделі організації паркувальних просторів для туристичного транспорту в провідних туристичних містах світу

Завданням роботи передбачено виявити сутність екскурсійної діяльності з використанням автобусів, вивчити нормативно-правові акти паркування автобусів в різних країнах Європи, провести аналіз сучасного екскурсійного туризму в Україні та світі, запропонувати власну екскурсію з автобусним супроводженням. а також запропонувати рекомендації щодо удосконалення зон паркування туристичних автобусів.

За результатами виконаної роботи сформульовані висновки про актуальність теми, розроблено автобусну екскурсію та сформульовані рекомендації щодо удосконалення зон паркування туристичних автобусів в місті Одеса

Одержані результати можуть бути використані в навчанні та суб'єктами туристичної сфери з метою сприяння розвитку бізнесу та підвищенню ефективності групових екскурсій.

Рік захисту роботи 2024

SUMMARY

to the qualification work of the bachelor

The work contains 81 pages, 5 tables, 5 figures, a bibliography of 14 names, 2 appendices.

The purpose of the work is to analyze the current state and develop recommendations for improving the organization of tourist bus parking zones in the city of Odesa based on the study and adaptation of international experience

The object of analysis, generalization and research is the parking areas of tourist buses in the city of Odesa, as well as international practices and models of the organization of parking spaces for tourist transport in the leading tourist cities of the world

The task of the work is to reveal the essence of excursion activities using buses, to study the regulatory and legal acts of bus parking in various European countries, to conduct an analysis of modern sightseeing tourism in Ukraine and the world, to offer your own guided tour with a bus. and also to offer recommendations for improving tourist bus parking areas.

Based on the results of the completed work, conclusions were formulated about the relevance of the topic, a bus excursion was developed, and recommendations were formulated regarding the improvement of tourist bus parking zones in the city of Odesa

The obtained results can be used in education and by subjects of the tourism sector in order to promote business development and increase the efficiency of group tours.

The year of job protection is 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 Теоретико-методологічні аспекти дослідження екскурсійного туризму	8
1.1 Сутність екскурсійної діяльності	8
1.2 Особливості підготовки та проведення екскурсій з використанням автобусу	14
1.3 Нормативно-правові правила паркування туристичних автобусів	33
Висновки до 1 розділу	36
РОЗДІЛ 2 Аналіз сучасного стану екскурсійного туризму в світі та в Україні	38
2.1 Сучасний стан екскурсійного туризму в світі	38
2.2 Сучасний стан екскурсійного туризму в Україні	44
2.3 Особливості правил дорожнього руху та паркування в країнах Європи	50
Висновки до 2 розділу	54
РОЗДІЛ 3 Розробка автобусної екскурсії Одесою	57
3.1 Технологічна карта транспортної екскурсії по місту Одеса	57
3.2 Вартість екскурсії	64
3.3 Пропозиції удосконалення зон паркування туристичних автобусів на прикладі розробленої екскурсії	65
Висновки до 3 розділу	67
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	74

ВСТУП

Одеса є одним із найбільших туристичних центрів України, що щорічно приваблює значну кількість як внутрішніх, так і міжнародних туристів. Місто славиться своїми історичними пам'ятками, культурними об'єктами та унікальною архітектурою, що робить його привабливим для екскурсійного туризму. Зростання кількості туристів веде до збільшення попиту на якісні та зручні умови паркування туристичних автобусів, що в свою чергу впливає на загальне враження від візиту до міста та комфорт туристів.

Інфраструктура паркування туристичних автобусів в Одесі не відповідає сучасним вимогам і стандартам. Нестача спеціально обладнаних зон для паркування, відсутність сучасних систем управління та інформаційної підтримки створюють проблеми для водіїв та організаторів екскурсій. Це призводить до заторів, небезпеки на дорогах та незручностей для туристів, що негативно впливає на репутацію міста як туристичного центру. Тому актуальним буде процес вивчення та впровадження міжнародного досвіду в організації зон паркування туристичних автобусів є важливим кроком для покращення ситуації. У багатьох європейських містах, таких як Лондон, Париж, Барселона, вже успішно реалізовані сучасні підходи до управління паркувальними зонами, що забезпечують ефективне використання простору, зручність для туристів та високу пропускну здатність. Застосування цих практик в Одесі дозволить не лише покращити інфраструктуру, але й підвищити конкурентоспроможність міста на міжнародному туристичному ринку. Крім того, удосконалення організації зон паркування туристичних автобусів сприятиме екологічному благополуччю міста. Впровадження сучасних технологій, таких як електронні системи моніторингу та управління, а також створення зон для зарядки електричних автобусів, дозволить знизити рівень забруднення повітря та шуму в центральних частинах міста. Це позитивно позначиться на якості життя місцевих мешканців та стане додатковою перевагою для туристів, що піклуються про екологію.

Зрештою, покращення умов для паркування туристичних автобусів є невід'ємною частиною загальної стратегії розвитку туристичної інфраструктури міста. Це не лише сприятиме залученню більшої кількості туристів, але й підвищить рівень задоволення від їхнього перебування в Одесі, що, у свою чергу, призведе до збільшення туристичних потоків та економічного зростання міста. Врахування міжнародного досвіду дозволить уникнути поширених помилок та забезпечити високу ефективність впроваджуваних рішень.

Метою даного дослідження є аналіз існуючого стану та розробка рекомендацій щодо удосконалення організації зон паркування туристичних автобусів в місті Одеса на основі вивчення та адаптації міжнародного досвіду. Це передбачає виявлення проблем, пов'язаних з нинішньою інфраструктурою паркування, та визначення оптимальних рішень для покращення умов паркування туристичних автобусів, що сприятиме розвитку екскурсійного туризму та підвищенню привабливості міста для туристів.

Предметом дослідження є організаційні та технічні аспекти паркування туристичних автобусів в місті Одеса, включаючи існуючі паркувальні зони, нормативно-правове регулювання, інфраструктурні рішення та управлінські підходи, які можуть бути вдосконалені на основі міжнародного досвіду.

Об'єктом дослідження є зони паркування туристичних автобусів в місті Одеса, а також міжнародні практики і моделі організації паркувальних просторів для туристичного транспорту в провідних туристичних містах світу.

Завданням даного дослідження є виявити сутність екскурсійної діяльності з використанням автобусів, вивчити нормативно-правові акти паркування автобусів в різних країнах Європи, провести аналіз сучасного екскурсійного туризму в Україні та світі, запропонувати власну екскурсію з автобусним супроводженням. а також запропонувати рекомендації щодо удосконалення зон паркування туристичних автобусів.

Інформаційною базою дослідження виступають наукові джерела з питань правил дорожнього руху, паркування, а також наукова література з організації екскурсійних послуг та туризму.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСКУРСІЙНОГО ТУРИЗМУ

1.1 Сутність екскурсійної діяльності

Слово «екскурсія» походить від латинського «excursio» - поїздка. З самого початку екскурсія була лише прогулянкою, що мала практичні цілі, наприклад, вихід за місто на пошук і збирання лікарських трав та ін. Саме в такому розумінні тлумачив це слово у 1882 р. у своєму словнику В. Даль: «Екскурсія - прогулянка, вихід на пошук чогось, для збирання трав та ін.» На цей час за поняттям «екскурсія» закріплюються такі характеристики, як цілеспрямованість, тобто відвідування певних місць з конкретною метою, та невіддалений і короткотривалий характер поїздки чи прогулянки.

З часом екскурсія залучається до навчального процесу в школі. Зокрема, для розкриття теми «природа рідного краю» вчитель виводить учнів з класу «на вулицю». У цій ситуації чітко виявляються основні ознаки екскурсії:

- по-перше, з'являється пізнавальна ціль. Процес пізнання не лише стає головним завданням екскурсії, але й набуває таких характеристик, як тематична спрямованість, унаочнення, тобто поєднання показу та розповіді;
- по-друге, вимальовуються основні дійові особи: з одного боку, це вчитель, який скеровує процес пізнання, - прототип екскурсовода, з іншого - учні, на яких спрямований пізнавальний процес. Недаремно чисельність екскурсійної групи така ж, як і шкільного класу, - від 15 до 30 осіб, а мінімальна тривалість екскурсії - 45 хв.

Пізнавальна ціль знайшла своє відображення в настільному енциклопедичному словнику за авторством Граната 1895 року видання: «Екскурсія - поїздка з навчальною або науковою метою».

У 1916 році з'їзд директорів і викладачів Київського навчального округу у своїх резолюціях вказав на необхідність залучення до місцевих екскурсій усіх

учнів. Екскурсія перетворилася на обов'язкову форму роботи з учнями в навчальних закладах, відтоді вона існує як одна із форм уроку.

Проте це не була ще екскурсія в сучасному розумінні. Такою вона стала після того, як перетворилася на одну із форм організації дозвілля. Поруч із пізнавальною ціллю з'являється мета відпочинку. Як наслідок, науково-освітній характер пізнання трансформується в культурно-просвітницький, що висуває до екскурсії нові вимоги: пізнавальний процес повинен задовольняти потребу в активному відпочинку, забезпечувати розширення світогляду, збагачувати духовний світ людини. Ключовою вимогою до екскурсії стає те, що вона повинна бути «цікавою». Це забезпечується, *по-перше*, відповідними об'єктами пізнання: ними стають визначні пам'ятки; *по-друге*, інтерес до об'єкту має утримуватися за допомогою відповідних методів екскурсійного пізнання.

Саме з таким змістом екскурсія увійшла в туризм. Сьогодні вона є однією з основних послуг туристичного продукту та невід'ємною складовою пізнавального туризму.

В англomовному середовищі замість слова «екскурсія» набуло поширення словосполучення «тур з гідом» (guided tour). В основному воно має такий самий зміст. Зокрема, в енциклопедичному словнику «Macmillan Dictionary» це поняття тлумачиться як короткочасна мандрівка до місць і споруд з особою, яка розповідає про побачене.

Отже, впродовж свого становлення розглядане поняття еволюціонувало та набувало сучасного змісту. В даний час екскурсія виступає чимось закінченим, цілісним, що має свої специфічні функції й ознаки, своєрідну індивідуальну методику. Значною мірою вона збагатилася за змістом, формами проведення і методикою подання матеріалу. Шлях становлення поняття «екскурсія» наведений у табл. 1.1.

Таблиця 1.1 Цілі, завдання та форми проведення екскурсій

Цілі	Завдання	Форми проведення
Прикладна	Пошук лікарських трав, ягід, грибів, фруктів	Прогулянка
Навчальна	Засвоєння учнями тематичних знань зі шкільного предмета (географії та історії рідного краю тощо)	Урок поза класним приміщенням
Наукова	Пошук експонатів для краєзнавчого музею	Експедиція
Культурно-просвітницька організація дозволяє	Розширення загального світогляду людини, ознайомлення з визначними місцями та пам'ятками, набуття знань у поєднанні з активним відпочинком	Бесіда в туристському поході, шляхова екскурсійна інформація, оглядова і тематична екскурсії

Сьогодні екскурсія - це процес пізнання людиною навколишнього світу, що передбачає ознайомлення з об'єктами «наживо», тобто в місцях їхнього розташування. При цьому огляд пам'яток відбувається під керівництвом кваліфікованого фахівця - екскурсовода та супроводжується його розповіддю. Процес пізнання на екскурсії підпорядкований завданню розкриття певної теми. Екскурсовод передає аудиторії бачення об'єкта, оцінку визначного місця, розуміння історичної події. Йому не байдуже, що побачать екскурсанти, як вони зрозуміють почуте. Він своїми поясненнями підводить екскурсантів до необхідних висновків і оцінок, досягаючи тим самим потрібної мети.

У процесі пізнання екскурсовод допомагає екскурсантам (рис.1.1):

- побачити об'єкти, на основі яких розкривається тема;
- почути необхідну інформацію про ці об'єкти;
- усвідомити значення подій та відчути потрібні емоції;
- опанувати практичні навички самостійного спостереження й аналізу екскурсійних об'єктів.

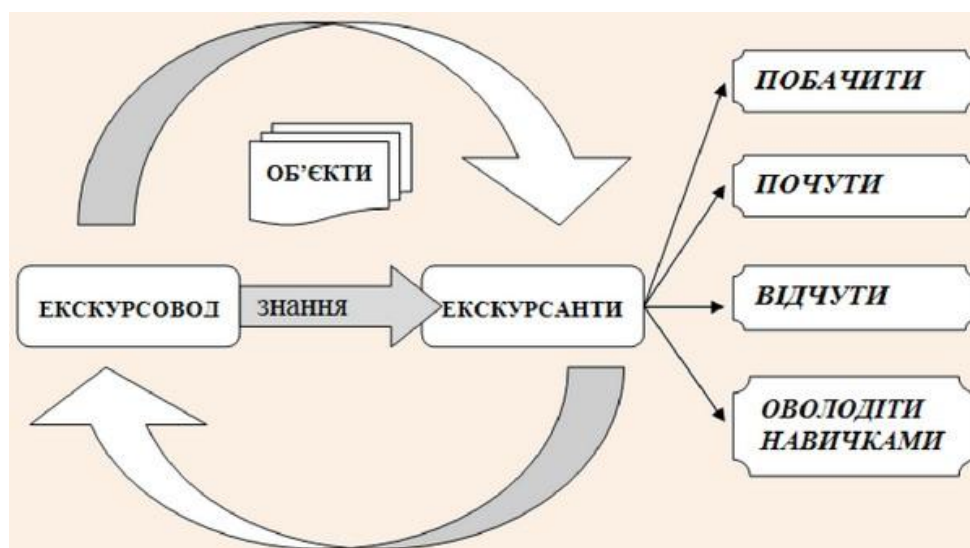

Рис. 1.1. Схема екскурсійного пізнання

Екскурсія як вид діяльності розглядається як поєднання взаємозалежних і взаємозумовлених дій. Вони досить різноманітні - пересування групи по маршруту, обхід і спостереження об'єктів, пояснення побаченого. Поради екскурсовода роблять дії екскурсантів цілеспрямованими й усвідомленими.

Екскурсійна діяльність відбувається з двох сторін:

- з боку екскурсантів - це спостереження і зорове дослідження об'єктів, сприйняття та розуміння почутого. Однак варто розуміти, що ця діяльність, здебільшого, сприймається екскурсантами як активний відпочинок. Тому не можна їх перевантажувати та вимагати від них надмірних зусиль для засвоєння нових знань;

- з боку екскурсовода - це професійна діяльність, що передбачає взаємодію з аудиторією та організацію пізнавального процесу на екскурсії. Вона включає також підготовчий етап: вибір теми та відповідних об'єктів, прокладання маршруту, укладання тексту та методичної розробки.

Екскурсія як форма спілкування є формою прямого спілкування, що передбачає взаємозв'язок і взаємодію суб'єктів (екскурсовода й екскурсантів) на основі їх спільної комунікативної діяльності. При такому спілкуванні не лише здійснюється обмін інформацією, але й формується спільність почуттів і настроїв, досягається взаєморозуміння, в результаті чого відбувається засвоєння

знань. Головний тут зворотний зв'язок, що проявляється в реакції екскурсантів на процес комунікації, з якої видно, чи досягає екскурсовод свої мети, чи потрібно з його боку внести корективи у процес комунікації.

Знання основ психології й педагогіки допомагає екскурсоводові правильно організувати пізнавальний процес на екскурсії. Практично спілкування є комунікативною фазою його діяльності.

Комунікативний компонент - важлива частина професійної майстерності екскурсовода. Ефективність його роботи визначається не тільки глибокими знаннями теми, умінням використовувати екскурсійну методику, але й здатністю налагодити процес спілкування з аудиторією, методистами музею, водієм автобуса та іншими учасниками екскурсійного процесу. Важливу роль у спілкуванні відіграють такі якості, як люб'язність, щирість, увічливість, толерантність, уміння вести нормальний діалог і розв'язувати конфліктні ситуації та ін. Водночас не можна віддавати ініціативу в спілкуванні в «руки аудиторії». Екскурсовод завжди повинен тримати комунікаційний процес під своїм контролем.

Прагнучи підвищити ефективність комунікаційного процесу, екскурсовод використовує різні варіанти. Зосереджуючись на розповіді, роблячи її більш значущою, екскурсовод мимоволі перетворюється на лектора, зводячи роль аудиторії до пасивного сприйняття побаченого й почутого. Ефективніший варіант, коли екскурсовод організовує огляд об'єктів так, щоб забезпечити чіткий порядок їх спостереження, а за допомогою розповіді об'єднує все побачене в одну «історію». Роблячи конкретні пояснення, він скеровує увагу групи, викликає інтерес, змушує розміркувати та, зрештою, підводить до потрібних оцінок і висновків. Так відбувається за умови, коли екскурсанти зайняті активним сприйняттям.

У практичній діяльності екскурсія розглядається в кількох аспектах:

- як самостійна форма виховання або складова частина інших форм виховання (патріотичного, трудового, естетичного);
- як одна з форм навчання або складова частина інших форм пізнання;

- як форма роботи з масовою аудиторією;
- як епізодичний (разовий) захід, частина тематичного циклу, а також як один із шаблів пізнання;
- як форма міжособистісного спілкування екскурсовода з групою, екскурсантів один з одним у ході пізнання об'єктів;
- як форма поширення наукових знань, ідейного виховання;
- як форма організації культурного дозвілля;
- як складова частина організованого туризму.

Найбільш адекватне уявлення про екскурсію дає поєднання кількох аспектів. Розгляд крізь призму одного з них не дозволяє виявити сутності поняття екскурсії. [1].

Екскурсійна справа – важливий вид послуг, що надаються музеями, екскурсійними бюро та туристичними фірмами. Незважаючи на певні відмінності, сутність та технологічні аспекти організації та проведення екскурсій в усіх випадках майже однакові. Мешканець населеного пункту, у якому є музей, виявляє перманентну цікавість до його новинок: тематичного оновлення експозиції, виставок, культурно-масових акцій. Однак у сучасному світі основну категорію екскурсантів місцевих музеїв становлять приїжджі відвідувачі – туристи. Крім нічлігу і харчування, турист прагне ознайомитися з історією, національними особливостями населення, з природою, архітектурними пам'ятками. Це досягається за допомогою екскурсій. Екскурсійне обслуговування може здійснюватися як окремий вид послуг, так і під час туру як складова програми обслуговування туристів (програми туру). Екскурсійне обслуговування туристів у пакеті тур-послуг повинно включати організацію всіх видів екскурсій, відвідування музеїв, виставок, об'єктів соціального характеру та інших екскурсійних об'єктів, передбачених умовами туристичної подорожі.

У світі динамічними темпами розвивається спеціальний вид туризму – екскурсійний туризм – поїздки з пізнавальною метою за наперед визначеною програмою з частими переїздами від одного населеного пункту (країни) до

іншого та щоденними обов'язковою та кількома факультативними екскурсіями. Основу комерційного екскурсійного туризму становлять групові турпоїздки, зокрема в країни Європейського Союзу.

Характерною рисою сучасного екскурсійного туризму є тенденція до здійснення автобусних (чи комбінованих залізнично-автобусних) подорожей та круїзів (морських і річкових) на далекі відстані з відвіданням за одну подорож відразу декількох країн. [2]

1.2 Особливості підготовки та проведення екскурсій з використанням автобусу

Методика проведення екскурсії спрямована на полегшення засвоєння її змісту. Головне її завдання полягає в тому, щоб налагодити комунікацію, викликати інтерес, утримати увагу, тобто зробити процес пізнання на екскурсії цікавим та ефективним. Екскурсійна методика охоплює низку прийомів показу, розповіді та ін.

Показ екскурсійних об'єктів - процес реалізації принципу наочності, передбачає зорове ознайомлення з об'єктами наживо, це діяльність екскурсовода, спрямована на отримання екскурсантами візуальної інформації під час спостереження об'єкта. Головною його особливістю є цілеспрямованість, тобто він здійснюється з певною метою. Від самостійного огляду тієї чи іншої пам'ятки, екскурсійний показ відрізняє здатність виявляти та розкривати внутрішню сутність об'єкта, можливість зробити явним, очевидним непомітне на перший погляд.

Як правило, показ вибудовується згідно із загальноприйнятою схемою пізнання об'єкта, яка, тим не менше, не є догмою і може змінюватися залежно від самої пам'ятки та із набуттям певного досвіду:

1. Спочатку дається загальне уявлення про те, що знаходиться перед очима екскурсантів, у т.ч. вказується автор (архітектор) та рік створення пам'ятки (визначення, довідка).

2. Потім об'єкт описується, розкриваються його особливості та характерні риси (опис, характеристика).
3. Зрештою висвітлюються історія самої пам'ятки та пов'язані з нею події. Історичні передумови також можуть розкриватися на початку розповіді про об'єкт (походження, історичний аналіз).
4. Для глибшого пізнання об'єкт розчленовується на складові частини, про які йдеться далі (екскурсійний аналіз, порівняння).

Для автобусної екскурсії характерні три види показу:

1) під час руху автобуса зі швидкістю 50-60 км/год екскурсовод коментує те, що видно з вікон транспортного засобу. Такий спосіб пізнання на екскурсії отримав назву шляхової інформації;

2) спостереження з вікон автобуса під час руху зі значним уповільненням або зупинкою біля об'єктів. Це забезпечує лише поверхневий огляд пам'яток, тому такий показ підходить тільки для додаткових об'єктів;

3) на зупинці з виходом екскурсантів з автобуса. У цьому випадку відбувається повноцінний показ, характерний для екскурсійного пізнання основних об'єктів.

Методичні прийоми показу:

Прийом попереднього огляду - початковий шабел в ознайомленні з об'єктом. Він використовується тоді, коли екскурсанти підійшли до пам'ятки, й триває не більше двох хвилин. Екскурсовод запрошує групу самостійно оглянути пам'ятку, щоб ознайомитися з її загальним виглядом, виявити найпримітніші деталі. На основі отриманих групою зорових вражень вибудовується подальший показ об'єкта. Попередньому огляду може передувати коротке вступне слово екскурсовода. У ньому він зорієнтовує групу на те, що саме варто побачити під час самостійного спостереження пам'ятки, на які її характеристики та особливості слід звернути увагу.

Прийом панорамного показу застосовується при спостереженні з підвищень місцевості, якою пролягає маршрут екскурсії. Для цього придатні вежі, дзвіниці, пагорби та інші місця, звідки відкривається панорамний вигляд

на місто, гірську долину та ін. Хоча об'єкти звідси виглядають у мініатюрі, їх усіх можна охопити одним поглядом, зрозуміти, де вони знаходяться та як розташовані один відносно одного. У такий спосіб легко сформуванати загальне уявлення про просторову організацію поселення. Для сприйняття широкої панорамної картинки, що містить чимало об'єктів, необхідно виявити композиційний центр і висотні домінанти, які формують скайлайн міста. Орієнтуючись на них, можна допомогти екскурсантам відшукати пам'ятки, які вже відвідувалися чи ще будуть оглядатися на маршруті.

Приєм зорової реконструкції широко використовується в екскурсіях, у яких ведеться показ пам'яток архітектури та інших об'єктів з минулого. Чимало з них були перебудовані чи навіть зруйновані. Цей прийом застосовується для створення в уяві екскурсантів образів об'єктів або їхніх частин, що не збереглися і через це не можуть спостерігатися наживо. Реконструювати також можна первісний вигляд пам'ятки, яка дійшла до наших днів у дещо зміненому вигляді, а також її оточення. Якщо, наприклад, будівля перетворилася в руїни, зробити зорову реконструкцію допомагають її вцілілі частини або фрагменти сусідніх споруд. Спираючись на цей матеріал, екскурсовод за допомогою слів відновлює зоровий образ об'єкта. У випадку, коли наживо показувати вже нема що, стають у нагоді ілюстрації з «портфеля екскурсовода».

Часто за допомогою цього прийому доводиться відтворювати історичні події. Він широко використовується в місцях, пов'язаних із військовою історією (поля битв), життєвим шляхом відомих особистостей тощо. Дуже допомагають у реконструкції подій експозиції меморіальних музеїв, які можуть знаходитись у таких місцях.

Варіантом зорової реконструкції є прийом зорового монтажу, який передбачає відтворення потрібного образу об'єкта шляхом монтажу з окремих фрагментів, «запозичених» у інших пам'яток, що знаходяться поруч, чи які екскурсанти бачили раніше. Для цього також може використовуватися ілюстративний матеріал.

Прийом локалізації подій - показ історичної події в точній локальній обстановці, в якій вона відбувалася. Для цього екскурсивод прив'язує подію до конкретного місця словами «саме тут», «на цьому місці», «у цьому напрямку» та ін. Для відтворення історичної обстановки застосовується прийом зорової реконструкції. У таких місцях, як правило, знаходяться меморіальні дошки та інші пам'ятні знаки, які не тільки свідчать про те, що тут відбувалося, але й підкреслюють значущість подій. Методичний прийом локалізації має на екскурсантів сильний емоційний вплив, викликає почуття причетності до важливих історичних моментів.

Наприклад, під час оглядової екскурсії Чернівцями на Театральній площі у такий спосіб можна відтворити події Буковинського віча, коли 3 листопада 1918 року «саме тут» відбулося велелюдне зібрання, на якому учасники грандіозної маніфестації ухвалили історичний документ. Згідно з ним, місто Чернівці та повіти, в яких більшість населення становили українці, проголошувались вільною українською територією, де визнавалося верховенство влади Української Національної Ради.

Прийом зорового порівняння ґрунтується на тому, що екскурсантам пропонується порівняти об'єкт, який знаходиться перед очима, з іншим, розташованим поруч. Можна здійснювати порівняння з пам'ятками, що відвідувалися на цій екскурсії раніше, навіть із загальновідомими об'єктами з «іншої частини світу». Наприклад, телевізійну башту на горі Цецино, що знаходиться на околиці Чернівців, можна зіставити з добре відомою всім Ейфелевою вежею. Застосування прийому порівняння дозволяє екскурсантам уявити розміри об'єкта, його форму та вагу, зменшити в розповіді кількість цифр, зробити їх легшими для сприйняття. Наприклад, висоту телевізійної башти варто вказати не лише в метрах, але й додати, що вона вдвічі нижча за Ейфелеву вежу.

Порівняння може проводитися як за подібними, так і за відмінними рисами. Акцентування на відмінностях необхідне для виявлення характерних особливостей пам'ятки, її оригінальності й унікальності. Зіставлення за

подібністю притаманне для такого прийому, як зорова аналогія. Він передбачає, що з двох об'єктів, які порівнює екскурсовод, тільки один спостерігається наживо. У цьому випадку групу залучають до активного пошуку аналогії, щоб викликати в пам'яті зоровий образ подібної пам'ятки, яку екскурсанти могли бачити раніше. Цей прийом застосовується для перенесення подібних характеристик з уже знайомих об'єктів на нові, що лише пізнаються. Наприклад, демонструючи фотографію храму Парфенон Афінського акрополя, екскурсоводові легко показати на фасаді будівлі ордер і пояснити зв'язок стилю «класицизм» з античною архітектурою.

Використання *прийому показу наочних матеріалів* допомагає заповнити прогалини в зоровому ряді ілюстраціями з «портфеля екскурсовода» - комплекту наочних матеріалів, що застосовуються для створення зорових образів пам'яток і подій, що не можуть спостерігатися наживо. Вони не підмінюють справжні екскурсійні об'єкти та найчастіше використовуються з такими методичними прийомами, як зорова реконструкція й локалізація подій. Ці матеріали містяться в папці або невеликому портфелі, звідси й походить назва комплекту.

Завдання «портфеля екскурсовода» полягає в тому, щоб відновити при показі відсутні ланки, необхідні для розкриття теми: об'єкти, що не збереглися чи дійшли до наших днів у зміненому вигляді. За його допомогою можна показати, як виглядають, наприклад рослини та мінерали, шляхом демонстрації справжніх зразків чи гербаріїв.

До «портфеля екскурсовода» долучаються фотографії, географічні карти, схеми, креслення, малюнки, копії справжніх документів та інші наочні матеріали. Він створюється для кожної екскурсії окремо, а кількість ілюстрацій у ньому не повинна бути надто великою, щоби не відволікати увагу від огляду справжніх об'єктів.

Наочні матеріали повинні бути зручними для використання. Як правило, ілюстрації роздруковують чи наклеюють на аркуш цупкого паперу формату А4.

На зворотному боці такої картки розміщують назву зображеного на аверсі, а також пояснення та додаткову інформацію.

Показ об'єкта з меморіальною дошкою. Застосовуючи цей прийом, екскурсивод розпочинає з аналізу об'єкта, на якому знаходиться меморіальна дошка, потім переходить до пов'язаних із ним подій. При цьому можуть використовуватися прийоми зорової реконструкції та локалізації подій. І зрештою, звертається увага на саму меморіальну дошку. У випадку, якщо об'єкт, про який йдеться, не зберігся, одразу можна розпочинати з пам'ятного знака, встановленого на його місці. Якщо меморіальну дошку добре видно екскурсантам і вони вже прочитали напис на ній, не варто зачитувати його вголос.

Показ під час руху автобуса. На автобусних екскурсіях, насамперед на замських маршрутах, постає завдання показати об'єкт під час руху. Це найчастіше відбувається при наданні шляхової інформації. Складність тут у тому, що пам'ятка перебуває в полі зору лічені секунди. Тому при показі за таких умов необхідно заздалегідь підготувати екскурсантів до сприйняття того, що незабаром промайне перед їхніми очима. Потрібно завчасно надати екскурсійну довідку, зорієнтувати групу на те, де буде видно об'єкт і за якими характерними рисами його можна розпізнати. Тут екскурсійна методика вивертається «навиворіт»: спочатку йде розповідь про об'єкт і лише потім він показується.

Прийом руху біля об'єкта використовується під час огляду архітектурних ансамблів, фортець, природних комплексів та ін., тобто тоді, коли з однієї точки не можна побачити всієї пам'ятки. Він застосовується також для того, щоб відчуті «ногами» розмір об'єкта чи його характеристики.

Потрібно відрізнити поняття руху як методичного прийому показу від пересування по окремій ділянці екскурсійного маршруту. У цьому випадку рухатися можна вздовж лінійно витягнутого об'єкта - гребенем гірського хребта чи біля конвеєра на заводі. Можливий варіант, коли здійснюється обхід по внутрішньому або зовнішньому периметру. Наприклад, для огляду Хотинського

замку з усіх боків доведеться його обійти по колу, як ззовні, так і зсередини. Буває так, що екскурсовод використовує рух для наближення до об'єкта, аби досягнути ефекту, коли він починає поступово вимальовуватися, виникаючи й збільшуючись у розмірах на очах екскурсантів. Нерідко цей прийом використовується для того, щоб, наприклад, рухаючись гірським схилом, відчутти його крутизну, а підіймаючись сходами вежі, - її висоту.

Розповідь на екскурсії. Лише завдяки слову показ набуває змісту. Тому розповідь є основною ланкою процесу пізнання на екскурсії. Вона допомагає екскурсантам побачити все в потрібному світлі, надає відомості про об'єкт, дозволяє дізнатися про пов'язані з ним події. Розповідь не може існувати незалежно від показу, її зміст підпорядковується всьому, що буде побачене на екскурсії. Нею не потрібно зловживати, щоб не перетворити екскурсію на лекцію під відкритим небом.

Основний зміст розповіді складає індивідуальний текст екскурсії. Це означає, що вона в повному обсязі готується заздалегідь. Тобто розповідь - це в жодному випадку не імпровізація та експромт екскурсовода. Однак щоразу її зміст може передаватися дещо іншими словами та в інакшій послідовності. Все залежить від реакції групи і від того, як екскурсанти сприймають вербальний матеріал.

Розповідь на екскурсії має свої особливості:

1. *Залежність від швидкості пересування групи.* Розповідь на одну ту ж тему відрізнятиметься відповідно до того, чи це пішохідна екскурсія, чи на маршруті використовується автобус.
2. *Підпорядкованість розповіді показу.* Зміст усього, що буде сказане на екскурсії, не може бути абстрагованим від об'єктів показу. Тобто розповідь присвячується, насамперед, тому, що знаходиться перед очима екскурсантів.
3. *Використання в розповіді зорових доказів.* Зоровий ряд на маршруті - це водночас привід для розповіді та її доказова база. Аргументація екскурсовода не повинна спиратися лише на слова. Сказане ним має підтверджуватися тим, що спостерігається. Екскурсоводу варто так вибудовувати показ, щоби «заговорив»

сам об'єкт.

4. *Об'єктна спрямованість розповіді.* Вона передбачає, що екскурсантам необхідно чітко вказати, на чому зосередити свою увагу, яку частину будинку (поверх, вікно, балкон та ін.) вони повинні побачити. Це досягається за допомогою конкретних вказівок. Зорієнтувати групу на потрібному будинку допомагає його колір, поверховість, особливість конструкції, а орієнтирами для пошуку окремих елементів фасаду слугують поверхи споруди та її вікна, які відраховуються з лівого чи правого боку.

5. *Тематична спрямованість розповіді.* Лише дотримання структури та змісту індивідуального тексту гарантує, що розповідь матиме системний, цілеспрямований характер. Тільки за цієї умови можна бути впевненим, що будуть розглянуті всі підтеми та основні питання, а отже - розкрита тема екскурсії.

6. *Стверджувальний характер розповіді.* Усе, про що говориться на екскурсії, не повинне викликати жодного сумніву. Будь-який достовірний матеріал може спровокувати дискусію, якщо він подається розмито й невпевнено. Щоби уникнути цього, розповідь екскурсовода має бути конкретною за містом та переконливою за інтонацією.

7. *Емоційне забарвлення розповіді.* Екскурсоводу перед групою не потрібно приховувати своїх почуттів. Емоційна насиченість, жестикуляція, міміка, тональність мови лише роблять розповідь «живою» та цікавою.

Методичні прийоми розповіді. Три перші методичні прийоми - це не що інше, як окремі шаблі розповіді, які відображають різну глибину викладення матеріалу. Якщо часу обмаль, надаватиметься лише екскурсійна довідка, триваліша розповідь міститиме вже опис зовнішнього вигляду пам'ятки, а для подальшого аналізу розглядатимуться характерні властивості об'єкта, розкриватиметься його внутрішній зміст.

Екскурсійна довідка містить тільки основні відомості про пам'ятку: назву та призначення, ким і коли була створена, її розміри та ін. Цей методичний прийом переважно використовується під час знайомства з додатковими

об'єктами, які часто зустрічаються на оглядових маршрутах. Екскурсовод, щоб не відволікатися від основної теми, намагається не затримуватися біля таких пам'яток, тому надає лише стисло характеристику. За своїм змістом даний прийом нагадує шляхову екскурсійну інформацію.

Наприклад, про таку пам'ятку, як Чернівецька ратуша, можна надати таку екскурсійну довідку: «Будівля Чернівецької міської ратуші була зведена у 1847 році під керівництвом окружного інженера Адольфа Маріна й наглядом камерального архітектора Андреаса Микулича. Її вежа здіймається над Центральною площею на висоту 50 м. В усі часи ратуша незмінно слугувала городянам центром міського самоврядування».

Прийом опису спрямований на те, щоб допомогти групі побачити об'єкт так, як це потрібно екскурсоводу. Він послідовно висвітлює такі його зовнішні властивості, як форма, основні частини та їх взаємне розташування, з якого матеріалу виготовлений, розміщення щодо навколишніх пам'яток. Цей прийом також може розкривати характерні риси та особливості зовнішнього вигляду об'єкта. Йому притаманні точність і конкретність, він не повинен тривати більше 2-3 хв.

В автобусній екскурсії прийом опису використовується під час зупинки як із виходом екскурсантів з автобуса, так і без виходу, під час руху зі значним уповільненням.

Прийом характеристики побудований на визначенні відмітних рис і характерних властивостей об'єкта, які розкривають його внутрішній зміст. Якщо прийом опису стосується лише зовнішнього вигляду пам'ятки, то під час характеристики можуть висвітлюватися невидимі для ока якості об'єкта, що допомагають зрозуміти його сутність. Словесна характеристика передуює екскурсійному аналізу. Вона може містити судження, в яких дається оцінка таких сторін пам'ятки, як художня цінність, оригінальність авторського рішення, виразність, збереженість та ін.

Якщо, наприклад, продовжувати знайомство з Чернівецькою міською ратушею, то, крім опису зовнішнього вигляду, доведеться відзначити такі

особливості: «Від інших споруд Центральної площі будівлю магістрату відрізняє висока вежа, яку городяни могли бачити з відусіль. Щоби витримати її вагу, фундамент під нею заглибили аж на шість метрів. Годинник, що знаходиться на вежі, довгі роки вказував на належність Буковини до Австрійської корони, адже час спочатку звіряли з Віднем, аж поки Чернівці не отримали самоврядування. На шпилі вежі побували державні символи різних імперій та країн - від двоголового габсбурзького орла до жовто-блакитного стягу, який гордо замайорів за незалежності України».

Прийом пояснення розкриває внутрішні зв'язки об'єкта, допомагає з'ясувати причини якоїсь події чи явища, здійснити їх глибокий аналіз. Найчастіше цей прийом використовується у виробничо-економічних і природознавчих екскурсіях, коли в розповіді пояснюються внутрішні зв'язки процесів і явищ. У мистецтвознавчих темах може роз'яснюватися зміст картини чи скульптурної композиції, а на архітектурних екскурсіях - конструктивні особливості будинку, характерні риси цілого ансамблю. Наприклад, цей прийом застосовується біля Чернівецького Художнього музею, коли екскурсовод показує майолікове панно із зображенням алегоричних постатей, які символізують провінції Австро-Угорщини. Пояснення завжди має спиратися на зорові докази.

Прийом коментування. Коментар використовується для тлумачення того, що відбувається перед екскурсантами. Цей прийом застосовується, коли якісь події розгортаються безпосередньо перед групою. Коментують також різноманітні процеси, зокрема виробничі, наприклад, при показі працюючого конвеєра в складальному цеху. Екскурсовод за допомогою коротких повідомлень пояснює те, що в цей момент спостерігає група. Складність використання цього прийому полягає в тому, що розповідь у значній своїй частині не готується заздалегідь, а є імпровізацією, тобто екскурсоводові «на ходу» доводиться визначатися зі змістом кожного наступного коментаря.

Інший варіант застосування цього прийому представлений міркуваннями або критичними зауваженнями щодо об'єкта спостереження. Іноді такі

коментарі використовуються в екскурсіях на архітектурні теми у вигляді критики зовнішнього вигляду будинку чи його конструкції. До прийому коментування часто вдаються при показі експозицій музеїв і виставок, як пояснення до експонатів.

Прийом цитування передбачає використання в розповіді уривків з історичних документів, літературних творів, архівних матеріалів та ін. Вони повинні бути короткими, точними, яскравими та обов'язково наведеними влучно і вчасно. Цитатами послуговуються для підтвердження своїх слів, яскравого й переконливого вираження думки, збереження особливостей мови й колориту минулих часів та ін. Цей прийом часто застосовують тоді, коли посилаються на авторитетну думку чи відтворюють картини життя та побуту певної історичної доби. Наприклад, біля чернівецької «шіфи» (будинку-корабля) екскурсоводи любляють цитувати австрійського публіциста Георга Гайнца, який порівнював Чернівці з «кораблем задоволень з українською командою, німецькими офіцерами та єврейськими пасажирами на борту, який під австрійським прапором завжди тримав курс між Заходом і Сходом».

Досить часто цитати використовуються в інших прийомах, наприклад, зорової реконструкції, літературного монтажу, посилення на очевидців та ін.

Цитати варто виписувати на картки кишенькового розміру. Екскурсовод заглядає в них мигцем, утримуючи погляд в основному на групі. Він не повинен зловживати цитатами, аби не склалося враження, що в нього немає власних слів.

Літературний монтаж спирається на прийом цитування. Він використовує уривки з художніх творів одного чи кількох авторів, спогадів, документів, статей, які добираються так, щоби створити цілісну композицію. «Змонтувати» їх в єдине ціле допомагають слова екскурсовода. Цей прийом застосовується тоді, коли екскурсовод хоче особливо яскраво відтворити якусь історичну подію або образ видатної особистості.

Літературний монтаж поширений в екскурсіях на літературну тематику, але з успіхом може застосовуватися в історичних темах. Через свою складність

цей прийом досить рідко використовується екскурсоводами, адже він вимагає чудового знання літератури та історії, бездоганного смаку й чималих артистичних здібностей.

Прийом питання-відповідь - спеціальний ораторський прийом, притаманний публічним виступам, до яких, без сумніву, належить і розповідь екскурсовода. Якою б цікавою не була екскурсія, увага згодом знижується і людина перестає слухати. Побороти ці негативні моменти допомагає застосування ораторських прийомів, здатних зацікавлювати аудиторію, підтримувати її увагу. Одним із них є прийом питання-відповіді. Застосовуючи його, екскурсовод уголос розмірковує над поставленою проблемою, ставить аудиторії питання, на які сам і відповідає, вдається до сумнівів, аби розвіяти їх і дійти певних висновків.

Усі питання, що ставить екскурсовод, можна розділити на такі види:

- питання, на які екскурсовод одразу ж або після паузи дає відповідь і далі продовжує свою розповідь;
- риторичні питання - твердження в питальній формі, що не потребують відповіді. Вони покликані загострити увагу на конкретній думці екскурсовода;
- питання екскурсовода, на які відповідають екскурсанти. Вони загострюють увагу на певних моментах розповіді, знижують напругу.

Особливі методичні прийоми на екскурсії. Зустріч з учасниками подій та очевидцями проводиться з метою глибшого розкриття теми. Вона робить екскурсію цікавішою, вносить у процес пізнання пожвавлення, створює ефект «почутого з перших вуст». Але кожна така зустріч повинна бути обґрунтована та добре підготовлена. Адже вона має органічно вписуватися в логіку розкриття теми на екскурсії, а все сказане учасниками подій чи очевидцями має сприйматися як продовження розповіді екскурсовода чи її доповнення. Застосовуючи цей прийом, варто точно визначити, в якому місці на маршруті, тобто біля яких об'єктів та у який час, відбуватиметься зустріч. Необхідно також окреслити коло питань, яким буде присвячена розповідь очевидця. Ці питання, у

свою чергу, обов'язково повинні узгоджуватися зі змістом підтеми, що розкривається в цьому місці маршруту.

Виступ учасника подій може будуватися як бесіда. У цьому випадку, на початку зустрічі екскурсовод запрошує очевидця до вступного слова. Бесіда - складний методичний прийом, який потребує активної участі екскурсовода. Якщо її не скеровувати, то можна не тільки не досягти бажаного ефекту, а навпаки, негативно вплинути на подальший хід екскурсії.

Прослуховування звукозаписів - це ще один методичний прийом, що нерідко використовують екскурсоводи у своїй практиці, насамперед, для емоційного забарвлення розповіді. Так, на літературних і мистецтвознавчих екскурсіях у музеях-садибах, де жили відомі письменники, композитори чи співаки, у канву розповіді «вплітаються» звукозаписи уривків з їхніх творів. Наприклад, під час екскурсії в Чернівцях у меморіальному музеї Володимира Івасюка (автора легендарної «Червоної руги») можуть прослуховуватися уривки з музичних творів відомого композитора. Цим прийомом не варто зловживати. Треба розуміти, що звукозаписи лише допомагають сприймати основний матеріал екскурсії, тобто вони не мають звучати замість слів екскурсовода, а навпаки, повинні лише їх доповнювати.

Прийом ритуалу використовується в екскурсіях на історичну тематику під час відвідування місць поховань учасників боротьби за волю й незалежність своєї Батьківщини, жертв політичних репресій і Голокосту: братських могил, меморіальних комплексів, місць масових розстрілів та ін. Тут екскурсанти вшановують пам'ять хвилиною мовчання, покладають квіти, запалюють свічки на спомин про загиблих.

Щоби ритуал досяг ефекту співчуття, екскурсоводові треба підвести групу до потрібного настрою. А для цього в пам'ятному місці спочатку необхідно розкрити основне питання, присвячене відповідним історичним подіям, і лише потім вшанувати пам'ять загиблих.

Прийом дослідження та завдання, зазвичай, застосовується при роботі з дитячими групами з метою активного залучення екскурсантів до пізнавального

процесу. Цей прийом передбачає виконання простих дослідницьких завдань, результати яких підтверджують слова екскурсовода. Наприклад, щоб визначити швидкість течії, можна жбурнути в річку уламок гілки. Невеличке дослідження може провести і сам екскурсовод. Зокрема, для визначення глибини колодязя - кинути в нього палаючий папірець, аби той освітив стінки та дно криниці.

Популярний цей прийом і в архітектурній тематиці. На перших «кілометрах» маршруту екскурсовод, як правило, займається тим, що вчить розбиратися в архітектурних стилях. Потім, з метою закріплення пройденого матеріалу, він може запропонувати групі спробувати самим визначити архітектурний стиль тієї чи іншої будівлі. При цьому він просить екскурсантів пояснити, чому вони так вважають, і коментує їхні слова.

Іноді цей методичний прийом розділяють на *дослідження*, що проводиться лише екскурсоводом, і *завдання*, яке ставиться перед групою. [1].

Проведення екскурсій з використанням автобуса вимагає ретельного планування та врахування багатьох деталей для забезпечення комфортного та безпечного досвіду для туристів, зокрема таких аспектів:

1. Планування маршруту:

1.1 Попереднє планування. Першим і найважливішим кроком у проведенні екскурсії є детальне планування маршруту. Це включає в себе визначення ключових туристичних місць, які будуть відвідані, розрахунок часу на дорогу між ними та час, який туристи проведуть на кожній зупинці. Важливо враховувати можливі затори, ремонти доріг та інші фактори, які можуть вплинути на тривалість поїздки.

1.2 Вибір маршруту. Маршрут повинен бути зручним та цікавим для туристів. Важливо забезпечити, щоб на маршруті були включені основні визначні місця, а також місця для відпочинку та харчування. Крім того, варто уникати тісних вулиць та районів з інтенсивним рухом, де автобус може зіткнутися з труднощами.

1.3 Перевірка стану доріг. Перед поїздкою необхідно перевірити стан доріг та можливі ремонти, які можуть вплинути на маршрут. Це допоможе уникнути непередбачених затримок та забезпечити комфортний проїзд для туристів.

2. Організація зупинок:

2.1 Зони для посадки та висадки пасажирів. Під час планування маршруту важливо вибирати зони для посадки та висадки пасажирів, які будуть зручними та безпечними. Вони повинні бути розташовані поблизу основних визначних місць, щоб туристи могли легко дістатися до них пішки.

2.2 Паркування автобуса. Необхідно забезпечити наявність спеціально виділених місць для паркування туристичних автобусів поблизу основних зупинок. Це допоможе уникнути проблем з паркуванням та забезпечити безпеку пасажирів.

2.3 Час на огляд. При плануванні маршруту варто передбачити достатньо часу на кожен зупинку, щоб туристи могли оглянути визначні місця без поспіху. Узгодьте час повернення до автобуса з групою, щоб уникнути запізнь та забезпечити дотримання графіку.

3. Комфорт та безпека пасажирів:

3.1 Комфортні умови в автобусі. Для забезпечення комфортного перебування туристів в автобусі необхідно подбати про наявність кондиціонера влітку та опалення взимку. Сидіння повинні бути зручними, а автобус – чистим і охайним.

3.2 Інструктаж з безпеки. Перед початком поїздки необхідно провести короткий інструктаж з безпеки для пасажирів, включаючи правила поведінки під час руху та інформацію про екстрені виходи. Це допоможе підвищити рівень безпеки під час поїздки.

4. Інформаційна підтримка:

4.1 Аудіогід або екскурсовод. Для надання туристам цікавої та корисної інформації про місця, які вони відвідують, варто забезпечити наявність екскурсовода або аудіогіда. Використовуйте мікрофон та аудіосистему в автобусі для кращої чутності.

4.2 Додаткові матеріали. Можна роздати туристам друковані матеріали або карти з інформацією про маршрут та основні визначні місця. Це допоможе їм краще орієнтуватися та отримати більше задоволення від екскурсії.

5. Спеціальні вимоги

5.1 Доступність для всіх пасажирів. Важливо враховувати потреби пасажирів з обмеженими можливостями, забезпечуючи доступність автобуса та зупинок. Автобус повинен бути обладнаний для перевезення пасажирів з інвалідністю, включаючи наявність підйомників та спеціальних крісел.

5.2 Місцеві регулювання. Необхідно дотримуватись місцевих правил та обмежень, включаючи отримання дозволів на паркування та в'їзд у певні райони. Це допоможе уникнути штрафів та інших проблем під час поїздки.

6. Спілкування та взаємодія

6.1 Зворотний зв'язок. Регулярне спілкування з пасажирями дозволяє дізнатися їхні побажання та коментарі, що допоможе покращити якість обслуговування. Використовуйте зворотний зв'язок для вдосконалення майбутніх екскурсій.

6.2 Гнучкість у маршруті. Будьте готові до можливих змін у маршруті через непередбачені обставини, такі як затори або погодні умови. Гнучкість у плануванні дозволить уникнути стресу та забезпечити задоволення туристів.

7. Дотримання графіку:

7.1 Чіткий розклад. Важливо дотримуватися встановленого розкладу, щоб уникнути затримок та незручностей для туристів. Попередьте пасажирів про час виїзду та повернення, щоб уникнути запізнь.

7.2 Координація з іншими учасниками. Координація з іншими учасниками екскурсії, включаючи водія, екскурсовода та місцеві органи влади, допоможе забезпечити чітке дотримання графіку та уникнути непередбачених затримок.

8. Екологічні аспекти:

8.1 Екологічні автобуси. Використання автобусів з низьким рівнем викидів або електричних автобусів допоможе зменшити негативний вплив на навколишнє середовище. Це також може стати частиною екскурсійної програми, популяризуючи екологічно чисті способи подорожі.

8.2 Рациональне використання ресурсів. Планування маршрутів з урахуванням мінімізації пробігу та ефективного використання палива допоможе знизити екологічний вплив екскурсій. Варто також звернути увагу на зменшення використання одноразових матеріалів та сприяти сортуванню сміття.

9. Особливості для різних типів екскурсій:

9.1 Міські екскурсії. Для міських екскурсій варто враховувати особливості руху в умовах міста, включаючи затори та обмеження на рух великих транспортних засобів. Необхідно також забезпечити зручний доступ до основних визначних місць та паркування поблизу них.

9.2 Замкові та історичні тури. При проведенні екскурсій до замків та історичних місць важливо враховувати можливості доступу великих автобусів до віддалених або важкодоступних об'єктів. Плануйте маршрути з урахуванням необхідності пішого пересування туристів від місця паркування до об'єкту.

9.3 Природні та національні парки. При відвідуванні природних та національних парків варто враховувати особливості природних ландшафтів та обмеження на рух великих транспортних засобів. Плануйте маршрути з урахуванням екологічних вимог та забезпечуйте безпеку туристів під час перебування в природному середовищі.

10. Технічне обслуговування автобуса:

10.1 Регулярне обслуговування. Для забезпечення безпеки та надійності автобусів необхідно проводити регулярне технічне обслуговування та перевірку стану транспортного засобу. Це допоможе уникнути технічних проблем під час поїздки та забезпечити комфортний проїзд для туристів.

10.2 Перевірка обладнання. Перед кожною поїздкою варто перевіряти стан обладнання в автобусі, включаючи аудіосистему, кондиціонер, опалення та інші системи. Це допоможе забезпечити комфортні умови для пасажирів під час екскурсії

11. Навчання та підготовка персоналу:

11.1 Підготовка водіїв. Водії туристичних автобусів повинні мати відповідну підготовку та досвід для безпечного керування великими транспортними

засобами. Вони повинні знати маршрут, правила дорожнього руху та особливості руху в умовах міста та за його межами.

11.2 Навчання екскурсоводів. Екскурсоводи повинні мати знання про основні визначні місця, історію та культуру регіону. Вони повинні вміти цікаво та доступно розповідати туристам про відвідувані об'єкти, а також вміти відповідати на запитання та надавати додаткову інформацію.

12. Взаємодія з місцевими органами влади:

12.1 Отримання дозволів. Для проведення екскурсій в деяких районах може вимагатися отримання спеціальних дозволів на паркування та в'їзд. Це особливо важливо в історичних центрах міст та поблизу популярних туристичних об'єктів.

12.2 Співпраця з місцевою поліцією та органами безпеки. Співпраця з місцевою поліцією та органами безпеки допоможе забезпечити безпеку туристів під час екскурсії. Це включає в себе організацію супроводу, отримання інформації про можливі небезпеки та забезпечення дотримання правил дорожнього руху.

13. Розваги та додаткові послуги:

13.1 Розважальні програми. Для підвищення задоволення туристів під час поїздки можна організувати розважальні програми, включаючи музичні виступи, покази фільмів або вікторини. Це допоможе зробити подорож більш цікавою та приємною.

13.2 Харчування та напої. Забезпечення харчування та напоїв під час поїздки допоможе підвищити комфорт туристів. Це може включати в себе надання бутербродів, напоїв, фруктів та інших закусок.

13.3 Санітарні зупинки. Плануйте регулярні санітарні зупинки для туристів, щоб забезпечити їх комфорт під час тривалих поїздок. Вибирайте зупинки з наявністю санвузлів та зручностей для відпочинку.

14. Управління групами туристів:

14.1 Організація груп. При проведенні екскурсій з великою кількістю туристів важливо організувати їх у невеликі групи для кращої координації та

забезпечення індивідуального підходу. Це допоможе уникнути скупчень та забезпечити комфортні умови для всіх учасників.

14.2 Керівники груп. Призначення керівників груп допоможе забезпечити кращу координацію та організацію під час екскурсії. Керівники груп можуть відповідати за збирання групи, комунікацію з екскурсоводом та водієм, а також за вирішення можливих проблем.

15. Оцінка та вдосконалення:

15.1 Оцінка якості екскурсій. Регулярна оцінка якості екскурсій допоможе виявити сильні та слабкі сторони та впровадити необхідні зміни для покращення обслуговування. Використовуйте анкети та опитування для отримання зворотного зв'язку від туристів.

15.2 Впровадження змін. Враховуючи отриманий зворотний зв'язок, впроваджуйте необхідні зміни та вдосконалення в організації екскурсій. Це допоможе підвищити рівень задоволення туристів та забезпечити успішний розвиток туристичної компанії. [3, 4]

Проведення екскурсій з використанням автобуса – це складний процес, який вимагає ретельного планування та врахування багатьох аспектів. Важливо забезпечити комфортні та безпечні умови для пасажирів, організувати зручні зупинки та паркування, надати цікаву та корисну інформацію про визначні місця, а також врахувати особливі потреби туристів з обмеженими можливостями. Впровадження екологічних практик, регулярне технічне обслуговування автобусів, навчання та підготовка персоналу, взаємодія з місцевими органами влади, організація розважальних програм та забезпечення харчування допоможуть зробити екскурсії приємними та незабутніми для туристів. Використання зворотного зв'язку для вдосконалення послуг дозволить забезпечити високу якість обслуговування та успішний розвиток туристичної компанії.

1.3 Нормативно-правові правила паркування туристичних автобусів

Паркування туристичних автобусів регулюється як загальними правилами дорожнього руху, так і місцевими нормативно-правовими актами [5]. Основні вимоги включають:

1. Загальні правила дорожнього руху:

- Туристичні автобуси повинні дотримуватися правил, що стосуються всіх транспортних засобів.
- Паркування дозволяється тільки в місцях, де це не заборонено дорожніми знаками або розміткою.
- Автобуси повинні паркуватися так, щоб не створювати перешкод для інших учасників руху.

2. Спеціальні місця для паркування:

- У великих містах та туристичних місцях можуть бути спеціально виділені місця для паркування туристичних автобусів.
- Ці місця, як правило, позначені відповідними знаками та мають достатньо простору для маневрування великих транспортних засобів.

3. Місцеві регулювання:

- В кожному місті або туристичному об'єкті можуть бути свої правила паркування, які варто уточнювати заздалегідь.
- Наприклад, в історичних центрах міст або поблизу популярних туристичних об'єктів можуть бути обмеження на в'їзд та паркування великих транспортних засобів.

4. Паркування на автобусних станціях. Туристичні автобуси можуть використовувати спеціально обладнані автобусні станції або стоянки, призначені для міжміських перевезень.

5. Часові обмеження. Деякі місця можуть мати обмеження щодо часу паркування, особливо в центральних районах міст або поблизу популярних туристичних об'єктів.

6. Спеціальні дозволи. Для паркування в деяких зонах можуть вимагатися спеціальні дозволи або оплата паркувальних зборів.

7. Безпека та зручність. Паркувальні місця для туристичних автобусів повинні забезпечувати безпеку пасажирів при посадці та висадці, а також мати зручний доступ до туристичних об'єктів.

Кожна країна має свої правила дорожнього руху, зокрема для автобусів. Розглянемо правила паркування туристичних автобусів у країнах ЄС (на прикладі Великої Британії та Франції):

Загальні правила:

1. Зони паркування. У містах існують спеціальні зони для паркування туристичних автобусів. Вони позначені відповідними знаками та розміткою. Найбільш відомі зони паркування туристичних автобусів розташовані поблизу основних туристичних визначних місць, таких як Лондонське око, Букінгемський палац, Тауерський міст, Ейфелева вежа, Лувр, Нотр-Дам де Парі та інші.

2. Часові обмеження. У деяких зонах паркування можуть бути встановлені часові обмеження для паркування автобусів, щоб забезпечити ротацію транспортних засобів і доступність місць для більшої кількості автобусів. Наприклад, в зоні паркування біля Лондонського ока може бути дозволено паркуватися не більше 15-30 хвилин, а паркування біля Ейфелевої вежі може бути обмежене до 30 хвилин, щоб дозволити великій кількості автобусів здійснювати посадку та висадку пасажирів.

Спеціальні вимоги та дозволи:

1. Паркувальні дозволи. Для деяких зон паркування може вимагатися попереднє отримання спеціальних паркувальних дозволів. Ці дозволи можна отримати через відповідні веб-сайти або в офісах місцевих органів влади. Туристичні компанії зазвичай оформлюють такі дозволи заздалегідь для своїх автобусів.

2. Оплата паркування. Паркування в деяких зонах може бути платним. Оплата може здійснюватися через паркомати або спеціальні мобільні додатки.

Тарифи на паркування можуть варіюватися в залежності від місця та часу доби. Наприклад, біля Вестмінстерського абатства паркування в будні з 8:30 до 18:30, в суботу з 8:30 до 13:30 коштує 4 фунти стерлінги, а в інший час паркування є безкоштовним.

Спеціальні зони та стоянки:

1. Victoria Coach Station - це одна з найбільших автобусних станцій в Лондоні, яка має спеціально обладнані місця для паркування туристичних автобусів. Станція надає широкий спектр послуг, включаючи зручні зони для посадки та висадки пасажирів.

2. Зони паркування в центрі міста. Туристичні автобуси можуть користуватися спеціально виділеними зонами для короткочасного паркування в центрі міста, такими як Marble Arch, Park Lane та Tower Hill. Ці зони розташовані поблизу основних туристичних визначних місць, що зручно для туристів.

3. Зона паркування біля Ейфелевої вежі. Існують спеціально відведені місця для короткочасного паркування туристичних автобусів, щоб дозволити пасажирам висаджуватися та сідати. Паркування в цій зоні регулюється суворими часовими обмеженнями.

4. Зона паркування біля Лувру. Автобуси можуть користуватися спеціально виділеними зонами для короткочасного паркування, зручними для висадки та посадки туристів. Важливо дотримуватися встановлених правил та обмежень часу паркування.

5. Паркування біля Тріумфальної арки. Автобуси можуть користуватися спеціально виділеними місцями для паркування неподалік від Тріумфальної арки, зручно розташованими для висадки та посадки пасажирів. Важливо дотримуватися часових обмежень та правил дорожнього руху. [6, 7, 8, 9]

Дотримання узгоджених правил допоможе забезпечити безпечне та зручне паркування туристичних автобусів, сприяючи комфортному перебуванню туристів у місті.

Висновки до 1 розділу

Екскурсійна діяльність є важливим компонентом туристичної індустрії, що забезпечує туристам можливість дізнаватися про історію, культуру, природу та інші аспекти місць, які вони відвідують. Вона включає організацію та проведення екскурсій з метою ознайомлення з різними об'єктами. Основні елементи екскурсійної діяльності – це вибір об'єктів, розробка маршрутів, складання програм екскурсій та супровід гідями. Ця діяльність сприяє культурному обміну, збереженню історичної спадщини та розвитку туристичної привабливості регіонів.

Екскурсії з використанням автобусу мають свої особливості. Вони дозволяють покривати більші відстані та відвідувати більше об'єктів за короткий час. Планування таких екскурсій включає розробку зручних маршрутів з урахуванням дорожньої ситуації та часу на переїзди. Програма екскурсії повинна включати час на огляд об'єктів, відпочинок та прийом їжі. Важливо забезпечити комфортні умови для туристів під час поїздок, наявність зручного транспорту та кваліфікованих гідів. Екскурсії автобусом часто включають відвідування історичних та культурних пам'яток, природних парків та інших цікавих місць.

Паркування туристичних автобусів регулюється нормативно-правовими актами, які визначають правила та місця для стоянки. У різних містах та країнах існують свої вимоги щодо паркування туристичних автобусів, які можуть включати обмеження по часу стоянки, спеціально відведені місця для паркування, а також необхідність отримання відповідних дозволів. Дотримання цих правил є важливим для забезпечення безпеки туристів, зручності пересування та уникнення штрафів. Наприклад, у Лондоні існують спеціальні зони для паркування туристичних автобусів, де враховуються потреби туристів та місцевих жителів, а також забезпечується ефективне використання міського простору.

В цілому, успішна екскурсійна діяльність вимагає ретельного планування, врахування потреб туристів, дотримання нормативно-правових вимог та використання сучасних технологій для забезпечення комфортного та цікавого досвіду для всіх учасників.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЕКСКУРСІЙНОГО ТУРИЗМУ В СВІТІ ТА В УКРАЇНІ

2.1 Сучасний стан екскурсійного туризму в світі

Екскурсійний туризм допомагає екскурсантам розширити свій світогляд, поглибити знання, познайомитись та поспілкуватися з місцевим населенням. Туристичні компанії пропонують різноманітні екскурсійні тури, що враховують інтереси та потреби різних категорій туристів. Тематика екскурсій дуже різноманітна: культурна (екскурсії до музеїв, місць історичного значення та інших культурних об'єктів), природна (екскурсії до національних парків, заповідників, водоспадів та інших природних об'єктів), гастрономічна (екскурсії до ресторанів, місцевих ринків, винних погребів, ферм), архітектурна (екскурсії до будівель, споруд та місць, які відображають різні архітектурні стилі та епохи).

Завдяки розвитку технологій, екскурсійна діяльність стала більш доступною, зручною та цікавою для туристів. Сьогодні, технології дозволяють віртуально подорожувати до різних куточків світу, не виходячи з дому. Наприклад, можна скористатися відео-екскурсіями, екскурсіями знятих з використанням дронів. Наразі популярними стали мобільні додатки, які допомагають туристам з плануванням маршруту, бронюванням готелів та квитків на транспорт, а також знаходженням цікавих місць та закладів гостинності у нових локаціях. Аудіо-гіді дають можливість екскурсантам зручно та самостійно дізнаватися про місця, які вони відвідують. Туристи можуть почути історію та факти про різні експонати або просто, сканувати QR-коди, або завантажувати додатки на свої мобільні пристрої. Загалом, завдяки розвитку технологій, екскурсійна діяльність стала більш інноваційною та цікавою для туристів, що забезпечує зростання її популярності та розвитку.

Основні світові показники розвитку екскурсійного туризму:

– За даними дослідження «*World Travel & Tourism Council*» 2019 році, туристична індустрія є найбільшою галуззю світової економіки, що становить 10,4% світового ВВП. У рамках галузі екскурсійна діяльність – одна з найбільших галузей прибутку.

– За даними «*European Tourism Association*» 2019 році, більше 60% всіх туристів у Європі користуються послугами екскурсійних бюро та організацій.

– За даними «*UNWTO*», в 2019 році в організованих екскурсіях взяли участь більше 60% всіх міжнародних туристів.

– За даними «*Statista*», в 2020 році в США більше 24% всіх туристичних витрат були пов'язані з екскурсіями.

Отже, статистика показує, що екскурсійна діяльність є важливою складовою туризму та має великий потенціал для подальшого розвитку та прибутковості.

Основні напрямлення екскурсійного міжнародного туризму є такими:

– За даними «*UNWTO*», найбільш відвідуваними країнами світу у 2019 році були Франція, Іспанія та США.

– За даними «*World Tourism Organization*», найбільш відвідуваними містами світу в 2019 році були Бангкок, Париж та Лондон.

– За даними «*European Tourism Association*» у 2019 році, найбільш популярними місцями для організованих екскурсій в Європі є музеї, історичні пам'ятки та природні парки.

Суб'єкти господарювання сфери туристичної індустрії в Україні, наразі, задовольняють потреби споживачів у відпочинку, здійснюючи значний вплив на рівень освіченості населення. Проаналізуємо статистичні дані в сфері туризму (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1. Характеристика туристичної активності суб'єктів ринку туристичної діяльності

№ п/п	Показники	Роки					
		2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	Туристичні оператори	500	552	498	529	538	452
2	Туристичні агентства	2547	2803	2802	3565	3903	3415
3	Суб'єкти що здійснюють екскурсійну діяльність	135	155	169	199	223	250
4	Середньооблікова чисельність штатних працівників	9588	10412	10291	11887	12465	10235
5	Дохід від надання туристичних послуг	5014	11935	19021	21625	32699	25036

Згідно даних Державної служби статистики України, кількість суб'єктів туристичної діяльності (юридичних та фізичних осіб) за період 2015–2020 рр. зросла на 21,5 %, проте число туроператорів – зменшилось на 9,6 %, на противагу – зросла чисельність турагенств на 34 %. До 2020 року чисельність активно діючих туристичних операторів мала висхідний характер, проте період пандемії вніс свої корективи і значна кількість суб'єктів або припинили діяльність або змінили статус, За аналізований період кількість суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність зросла на 85 %. Середньооблікова кількість штатних працівників на туристичних підприємствах збільшилась на 6,7 % за аналогічний період, проте якщо порівнювати 2019 та 2020 роки, то даний показник зменшився на 17 %. Значно зріс обсяг доходу від надання туристичних послуг більш ніж у 6 разів, порівнюючи 2015 та 2019 рр., і знизився на чверть у 2020 р. в порівнянні з 2019 р.

Моніторинг динаміки кількості обслугованих туристів туристичними підприємствами України за 2015–2020 роки демонструє хвилеподібну динаміку (рис. 2.1).

Аналіз рисунку свідчить, що беззаперечно лідерство по кількості проданих туристичних продуктів мають туристичні оператори, що цілком зрозуміло, оскільки туроператори є виробниками туристичної продукції та виступають надійними гарантами з продажу послуг. Що стосується динаміки продажу турів, то 2019 рік як для туристичних операторів так і агентств був найбільш вдалим, а вже 2020 рік за обсягами продажу турів відповідає рівню 2015 року. Зменшення обсягів продажу у 2020 р., порівнюючи з 2019 р. практично втричі.

Наразі в Україні функціонують близько 500 туристичних операторів та 3 тис. туристичних агентств. Багато хто з них є членами Всеукраїнської асоціації туристичних операторів, української асоціації туристичних агенцій, а також – міжнародних організацій подібного типу. Членство у подібних організаціях розширює можливості співпраці, адже об'єднання такого формату – це насамперед, ком'юніті однодумців створене для обміну досвідом та більш ефективного вирішення спільних задач. Також варто відмітити, що окремі

туроператори входять в міжнародні холдинги і мають власні представництва в тих напрямках, які вони пропонують своїм клієнтам. Тому з впевненістю можна зазначити, що туристичний продукт, який пропонується клієнту проходить апробацію експертами. Адже, саме туроператор взаємодіє з усіма елементами включеними в туристичний пакет: готельні мережі, логістичні фірми, авіаперевізники, екскурсійні бюро, готелі, страхові агентства, банки та інші суб'єкти. В системі міжнародної торгівлі туристичними послугами, Україна має статус країни-донора, постачальника туристів на іноземні ринки. У зв'язку з цим, важливо оцінити конкурентні позиції України за період 2015-2020 роки (таблиця 2.2).

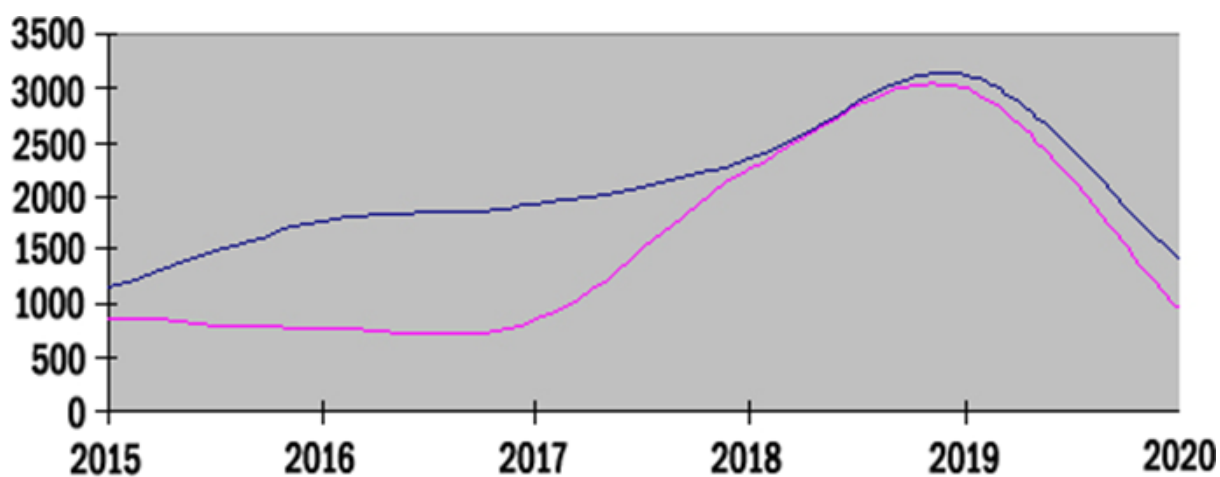

Рис.2.1 Динаміка кількості обслугованих туристів туроператорами та туристичними агентствами України за 2015–2020 рр.

Згідно даних таблиці 2.2, максимальна кількість іноземних громадян, які прибули до України, була зафіксована у 2017 році – 14,4 млн. осіб, найменша у 2020 році – 11,1 млн. осіб. У 2019 році кількість іноземних громадян, які відвідали Україну зменшилась порівняно з 2018 роком на 3,5 %. Якщо аналізувати показники виїзду громадян України за період 2015– 2019 роки, то спостерігається значне зростання, найбільша кількість подорожуючих у 2019 році і становила 29,3 млн. осіб. Разом з тим пандемія коронавірусу та супутні їй карантинні обмеження значно вплинули на туристичну галузь і у 2020 році, число подорожуючих зменшилось на 18,3 %. Знизився виїзд громадян з метою

поїздки «туризм», тоді як кількість громадян з метою трудової міграції значно зросла.

Важливою складовою в екскурсійному туризмі є самі екскурсії. Як правило, у туристів користуються популярністю оглядові екскурсії. Вони охоплюють різнопланові об'єкти: пам'ятки історії, культури, архітектури, підприємства, природні об'єкти та ін. Дані локації сприяють ознайомленню туристів з містом, або певною територією (Бесарабія, Волинь тощо), природними об'єктами (парками, заповідниками тощо).

Таблиця 2.2. Динаміка туристичних потоків в Україні за 2015–2020 роки

Роки	Кількість громадян України, які виїжджали за кордон, тис. осіб	Кількість іноземних громадян, які відвідали Україну, тис. осіб
2015	23141,6	12428,2
2016	24668,2	13605,1
2017	26400,0	14421,2
2018	27800,0	14207,0
2019	29345,0	13709,0
2020	21250,0	11191,0

Створення нових екскурсій є важливим елементом розвитку туристичної індустрії. Екскурсії це вагома частина міського туризму. Крім того, екскурсії можуть стати чудовим інструментом для популяризації місцевої культури та історії, що дасть можливість залучити туристів до периферійних регіонів, або місцевості, яка не користувалась популярністю раніше. В цьому випадку матимуть значення екскурсії етнічної направленості. Крім цього значно розшириться географія відвідувань та тематика екскурсій. Отже, створення нових екскурсій дасть можливість задовольнити запити туристів не лише оглядово та загально, а також тематично на будь-який смак.

У кожному місті або на певній території необхідно розробляти та просувати нові екскурсії. Так, наприклад, у великих містах актуальною була б екскурсія для батьків з дітьми дошкільного віку для ознайомлення та вибору

школи для навчання. Користувалась би популярністю і аналогічна екскурсія до закладів вищої освіти для батьків та школярів- випускників.

Крім того, кожна DESTИНАЦІЯ має свою унікальність, особливість і, навіть, коли здається, що теми всі вичерпані для екскурсій, необхідно знаходити нові варіанти. При обговоренні створення нових екскурсій, наприклад в м. Одеса були запропоновані такі теми:

– **Зруйнована Одеса.** Проблема руйнування існуючих пам'яток архітектури є надзвичайно актуальною саме для нашого часу, оскільки процеси швидкої урбанізації негативно позначаються на збереженні архітектурної спадщини, і ми стаємо свідками того, як щороку зникають або спотворюються невдалими перебудовами і надбудовами історичні об'єкти.

– **Котики Одеси.** В місті багато локацій та легенд, які пов'язані з котиками, тому така надзвичайно мила екскурсія, особливо для дітей була б актуальною, де поряд з розповіддю історій, легенд, мало б місце і ознайомлення екскурсантів з історією, цікавими та визначними подіями міста.

– **Вуличне графіті міста.** Останніми роками в місті з'явилась велика кількість локацій з графіті, в екскурсіях задіяні лише поодинокі окремі локації. Для любителів цього виду мистецтва така екскурсія була б, на нашу думку, цікавою.

Хочеться додати, що на цих тематичних екскурсіях, сміливо можна задіяти інші локації по маршруту та створити ще більш цікавішу та неповторну нову екскурсію.

В період пандемії, воєнного стану актуальними є віртуальні екскурсії, особливо музейні. Зрозуміло, що повного морального, естетичного ефекту така екскурсія, в порівнянні з наочною екскурсією, може не мати, але турист або школяр, або студент зможе отримати знання, розширити кругозір, розвивати спостережливість, отримати духовне збагачення в супроводі екскурсовода-професіонала. [10]

2.2 Сучасний стан екскурсійного туризму в Україні

В Україні активно розвивається екскурсійний туризм, який базується на значному природно- й історико-культурному туристично-екскурсійному потенціалі держави, зростанні інтересу до України в закордонних туристів, формуванні культури туризму та активного проведення дозвілля у мешканців держави. *Екскурсійний туризм* націлений на ознайомлення з унікальними і неповторними об'єктами природи, пам'ятками історії і культури, архітектурними комплексами поселень, сакральними спорудами, фондами музеїв, індустриальними об'єктами, національними традиціями та повсякденним способом життя місцевих мешканців певної території. Він дає змогу залучити в туристичну діяльність пам'ятки природи й культури місцевого й регіонального значення, діючі й законсервовані промислові об'єкти та заклади сфери послуг, популяризувати національну спадщину, розвивати супутні види туристичної діяльності — місцеві народні промисли (гончарство, лозоплетіння, різьба по дереву, бджільництво, виноробство, сироваріння та ін.). Екскурсійний туризм впливає на розвиток мережі закладів готельної і ресторанної сфери, торгівлі, дозвілля, видозмінює логістику пасажирських перевезень тощо. У руслі здійснення адміністративно- територіальної реформи на території України екскурсійний туризм виступає гарантом фінансових надходжень у бюджет новостворених громад, а об'єкти екскурсійного туризму — осердям інвестиційної привабливості території. Екскурсійний туризм чутливий до викликів внутрішнього і світового ринку туристичних послуг, характеризується коливальною динамікою зацікавлення екскурсантів до туристичних destinations та вимагає постійного оновлення тематики й територіального охоплення екскурсійних турів із застосуванням дизайн-методу. На часі є дослідження територіальних відмінностей розвитку екскурсійного туризму в Україні з урахуванням викликів політичного і соціально-економічного розвитку держави.

За даними туристичного порталу UA.IGotoWorld.com, є інформацію про актуальні 1194 екскурсійні тури, прокладені територією України: 285 турів

(23,9%) — одноденні, 314 (26,3%) — вихідного дня, 595 (49,8%) — кількадевні (2-5 днів), а також — про понад дві тисячі архівних екскурсійних маршрутів. Представлені на порталі тури охоплюють широке коло природно- (1230 об'єктів — заповідники, національні парки, окремі озера й гори, пам'ятки садово-паркового мистецтва, унікальні природні ландшафти тощо) й історико-краєзнавчих об'єктів екскурсій (4442 архітектурно-історичні комплекси — пам'ятники, музеї, палаци, фортеці та ін.), а також містять інформацію про унікальні об'єкти екскурсій: храми (1933 од.), об'єкти культури (427), індустриальні об'єкти (65), містичні місця (26 од.) тощо. Екскурсійні тури можуть проходити як на території одного туристично-рекреаційного району, так і охоплювати об'єкти з кількох сусідніх туристично-рекреаційних районів, а відповідно кількісно дублюватися в цих районах.

В екскурсійному туризмі України 2017 р. де-юре працювало 169 суб'єктів господарювання (43,2% юридичні особи і 56,8% фізичні особи-підприємці). Найбільше суб'єктів здійснювали діяльність на території Львівської (25,4%) й Одеської (14,2%) областей. На території Дніпропетровської, Донецької, Луганської, Сумської, Чернігівської областей у 2017 р. були відсутні суб'єкти господарювання, які спеціалізуються на наданні екскурсійних послуг. Де-факто, за даними порталу UA.IGotoWorld.com, послуги з екскурсійного туризму на території України надають 702 суб'єкти господарювання, найбільше з яких розташовано на території Одеської (186 од.), Львівської (65 од.) та Запорізької (58 од.) областей.

Від надання екскурсійних послуг юридичні особи отримали 2017 р. 57565,5 тис. грн доходу, що склав 0,3% їхнього загального доходу; фізичні особи-підприємці — 22651,9 тис. грн (4,4%). Найбільші доходи від надання екскурсійних послуг отримані юридичними особами м. Києва (38,0% загального доходу від екскурсійної діяльності юридичних осіб в Україні), Київської (15,5%), Одеської (13,5%) і Львівської (9,2%) областей; найменші — Луганської (0,0%) і Чернігівської (0,01%) областей. Фізичні особи-підприємці, які здійснюють екскурсійну діяльність, найбільший дохід 2017 р. отримали в

Одеській (20,0%), Івано-Франківській (11,0%) областях і м. Києві (11,4%); найменший — у Полтавській області (0,04%).

Юридичні особи, які спеціалізуються виключно на наданні екскурсійних послуг, отримали 2017 р. 33473,7 тис. грн доходу, найбільше у м. Києві та Київській, Одеській областях.

Пік екскурсійного туризму в Україні припав на 2014 р. — 1175 тис. екскурсантів, що вдвічі більше від показника 2013 р. і в десять разів — від показника 2015 р. (125 тис. осіб)¹. За розрахунками 2017 р., турагенти й туроператори юридичні особи та фізичні особи-підприємці надали послуги близько 250–300 тис. екскурсантам. У 2015 р. найбільше екскурсантів відвідало Львівську (11,9% загальної кількості екскурсантів), Волинську (10,9%) і Хмельницьку (8,8%) області. У туристично-екскурсійних потоках вага екскурсантів була найбільшою у Черкаській (55,6%), Волинській (47,7%) і Кіровоградській (35,3%) областях; найменшою — у м. Києві (0,3%) та Донецькій області (1,7%) (рис. 2.2).

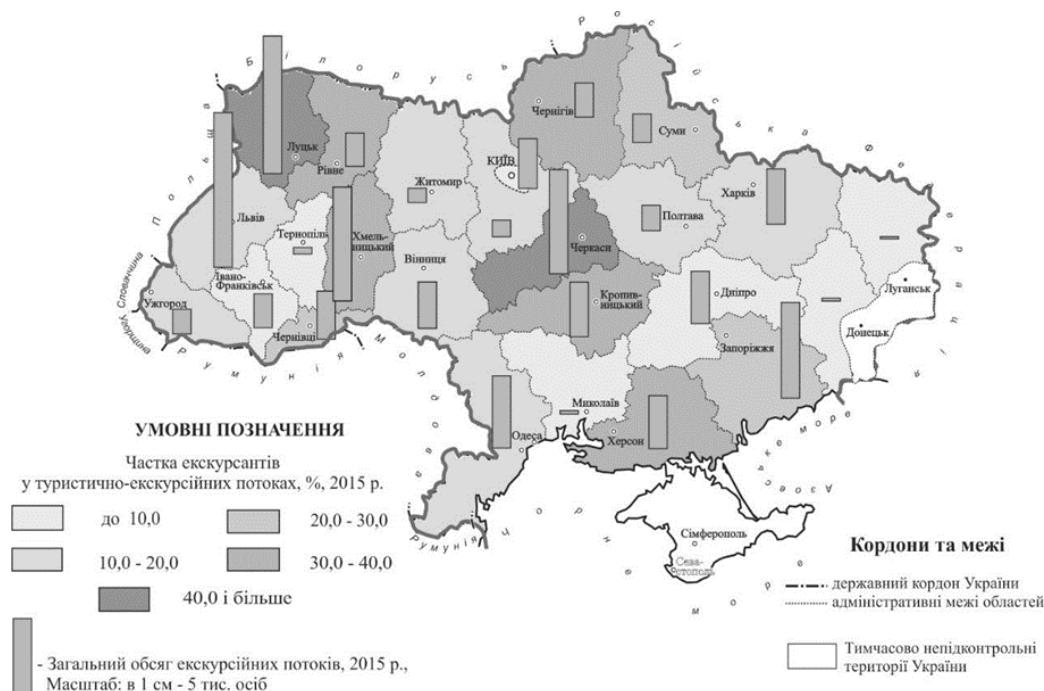

Рис. 2.2. Розвиток екскурсійного туризму в Україні, 2015 р.

На території Луганської і частково Донецької областей через здійснення Операції об'єднаних сил екскурсійна діяльність не проводилася; АР Крим, яка характеризувалася активним розвитком екскурсійного туризму (2013 р. — 5,3%

загального обсягу екскурсантів України, 18,9% загального обсягу іноземних екскурсантів) на час дослідження тимчасово окупована російською федерацією.

Приморський туристично-рекреаційний район (ПмТРР) України включає АР Крим, м. Севастополь, Запорізьку, Миколаївську, Одеську та Херсонську області. Він займає 23,3% території держави, у ньому проживає 14,8% її мешканців (без урахування населення АР Крим і м. Севастополя, які з 2014 р. тимчасово окуповані російською федерацією).

Незважаючи на значний природно-рекреаційний потенціал і сформовану туристичну інфраструктуру, обсяги туристичних потоків в областях ПмТРР характеризуються коливальною (низхідна (2011-2015), висхідна (2015-2017)) динамікою. Окупація росією АР Крим перенаправила потік внутрішніх туристів та екскурсантів з автономної республіки в приморські області держави, що дало змогу подолати спад обсягів туристичних потоків 2013 р. і з 2015 р. фіксувати стабільний приріст обсягу туристів (2017 р.: Одеська обл. — 72,3 тис. ос.; Запорізька — 47,7; Херсонська — 20,3; Миколаївська обл. — 11,8 тис. ос.). У ПмТРР лідером за розвитком туризму є Одеська область, суб'єкти господарської діяльності якої 2017 р. надали послуги 47,5% загального обсягу туристів району, зокрема 98,4% іноземних туристів, 52,8% внутрішніх туристів та 41,6% туристів, що виїжджали за кордон. Проблемою залишається високий рівень тінізації господарської діяльності у сфері туризму, про що свідчить низький коефіцієнт використання місткості готелів та низькі значення обсягів послуг наданих внутрішнім туристам й екскурсантам (2017 р.: Одеська обл. — 27,4 тис. ос.; Запорізька — 15,2; Херсонська — 5,6; Миколаївська обл. — 0,8 тис. ос.), які обернено пропорційні до обсягів сформованої туристично-рекреаційної інфраструктури.

Особливості розвитку екскурсійного туризму в ПмТРР:

- екскурсійна діяльність у районі слабо розвинута (за винятком Одеської обл.) і, як результат, мало представлена на сайті (158 екскурсійних маршрутів або 13,4% усіх турів територією України);

- 82% маршрутів проходять територією кількох адміністративних областей району, 18% — охоплюють об'єкти у межах однієї області району;
- 17% маршрутів передбачають відвідування природних або історико-культурних об'єктів за межами ПМГРР (природні об'єкти: Українські Карпати, Долина нарцисів, Шацькі озера та ін.; історико-культурні об'єкти: м. Київ, м. Біла Церква, м. Львів, м. Івано-Франківськ, м. Ужгород, м. Харків, м. Берегове, м. Яремче, с. Косино; м. Варшава, м. Краків, м. Гданськ (Польща); м. Батумі, м. Тбілісі, м. Кобілеті, с. Сарпі (Грузія), та ін.), 83% маршрутів орієнтовані на відвідування об'єктів у межах району;
- 88% маршрутів є кількаденними (2-4 дні), частка одноденних маршрутів не перевищує 12%;
- 39% маршрутів є природно-краєзнавчими; понад 44% маршрутів передбачає відвідування як природно-краєзнавчих, так і історико-культурних об'єктів; на відвідування історико-краєзнавчих об'єктів орієнтовані 17% екскурсійних маршрутів;
- найпопулярніші природно-краєзнавчі об'єкти екскурсійного туризму Запорізької області — узбережжя Азовського моря, р. Дніпро, Солодкий лиман, о. Хортиця, о. Байда, Єлисеївські кар'єри, західна частина заповідника «Кам'яні могили» та ін.; Миколаївської області — узбережжя Чорного моря, р. Південний Буг і Мигійські пороги, Актівський і Арбузинський каньйони, заповідні урочища «Трикратський ліс», національний природний парк «Білобережжя Святослава», Кінбурнська коса тощо, Одеської області — узбережжя Чорного моря, о. Єрмаків, о. Зміїний, Куяльницький і Тилігульський лимани, оз. Кагул, р. Дунай, ландшафтний заказник «Савранський ліс», «Нижньодністровський національний природний парк», «Дунайський біосферний заповідник» та ін.; Херсонської області — узбережжя Азовського моря, Арабатська стрілка, о. Бірючий, о. Джарилгач, затока Сиваш, біосферні заповідники («Асканія-Нова», «Чорноморський»), національні природні парки («Олешківські піски», «Азово-Сивашський»), Тендерівська коса, р. Дніпро та ін.;

- у структурі історико-краєзнавчих об'єктів, які пропонують для огляду й відвідування екскурсантів, переважають архітектурні комплекси центральних історичних частин міст (м. Одеса («Приморський бульвар», «Дерибасівська вулиця», «Історична Одеса» та ін.), м. Херсона («Херсон. Історія і сучасність», «Неочікуваний Херсон»), м. Миколаїв («Спокійне місто Миколаїв», «Незрівнянні пам'ятки Миколаєва»), м. Запоріжжя («Запоріжжя – подорож у часі») та ін.), сакральні споруди (Свято-Катерининський собор (м. Херсон), Церква Святого Миколая (м. Запоріжжя), Головна Синагога (м. Одеса) та ін.), історичні місця (о. Хортиця, о. Байда та ін.) тощо;

- частка історико-біографічних об'єктів, які залучені в активні екскурсійні маршрути, не значна й не перевищує 3% загальної кількості екскурсійних об'єктів: садиба Попова (с. Василівка), водяний млин Скаржинського (с. Мігія), виноробня «Бейкуш» (с. Чорноморка), музей В. Верещагіна (м. Миколаїв), музей кон'ячної справи М. Шустова, маяк графа Воронцова, «Воронцовський палац», Потьомкінські сходи, Дерибасівська вулиця та ін. (м. Одеса), палац Курисів (с. Петрівка), виноробне господарство князя Трубецького (с. Веселе), музей ім. О. Шовкуненка (м. Херсон) та ін.;

- найбільше екскурсійних маршрутів прокладено територією Одеської області — 63,9% маршрутів району (101 маршрут), найменше — Запорізької (8,2%, 13 маршрутів). Територією Миколаївської області прокладено 23 активних екскурсійних маршрути, Херсонської — 21;

- на території Запорізької, Миколаївської і Херсонської областей переважають екскурсійні маршрути, орієнтовані на відвідування природно-краєзнавчих об'єктів, Одеської — історико-краєзнавчих (69,3% маршрутів);

- середня вартість одноденних екскурсій коливається від 150 грн за пішохідну екскурсію історичною частиною м. Миколаєва до 695 грн за екскурсію на Кінбурнську косу (Миколаївська обл.). За областями: Запорізька — від 350 грн («Запоріжжя – подорож у часі») до 550 грн («Екскурсія на Хортицю»); Миколаївська — від 150 грн («Історичний центр Миколаєва») до

695 грн («Кінбурнська коса»); Одеська — від 170 грн («Одеса на смак», «Дикі катакомби» та ін.) до 675 грн («Грибний сезон», «Скарби Кузнецова»); Херсонська — від 180 грн («Історичний Херсон») до 675 грн («Олешківські піски»);

- територією району розроблені унікальні екскурсійні маршрути, орієнтовані на відвідування діючих індустріальних об'єктів («Дніпровська ГЕС» (м. Запоріжжя), «Єлисеївські кар'єри» (с. Єлисеївка, Запорізька обл.), «Одеський завод шампанських вин» і «Морський порт» (м. Одеса) тощо);

- у районі розвивається спортивно-екскурсійна діяльність — рафтинг р. Південний Буг («Рафтинговий тур Південним Бугом», «Каньйони Арбузинський, Актовський», «Каякінг в Херсонських горах» та ін.). [11]

2.3 Особливості правил дорожнього руху та паркування в країнах Європи

Європа є континентом з великим різноманіттям культур, мов і, звичайно ж, правил дорожнього руху. Незважаючи на загальну схожість багатьох правил, кожна країна має свої особливості, які важливо враховувати при плануванні подорожей. Ознайомлення з основними правилами дорожнього руху в Європі допоможе уникнути неприємних ситуацій та забезпечить безпечне пересування.

У більшості європейських країн діє правосторонній рух. Це означає, що транспортні засоби рухаються по правій стороні дороги. Винятками є Великобританія, Ірландія, Мальта та Кіпр, де діє лівосторонній рух. Для водіїв, які не звикли до лівостороннього руху, це може бути значною зміною, тому важливо бути особливо уважним під час водіння в цих країнах.

Обмеження швидкості в Європі можуть варіюватися в залежності від країни та типу дороги:

- Міські дороги: Зазвичай обмеження швидкості в містах становить 50 км/год. В деяких країнах це обмеження може бути нижчим у певних зонах, таких як житлові райони чи зони біля шкіл.

- Замісцеві дороги: На дорогах за межами міст обмеження швидкості зазвичай становить 80-90 км/год, але в деяких країнах може бути вищим або нижчим.

- Автомагістралі: Обмеження швидкості на автомагістралях варіюється від 110 до 130 км/год. Наприклад, у Франції обмеження становить 130 км/год, тоді як у Великобританії – 112 км/год (70 миль/год). У Німеччині на деяких ділянках автобанів немає загального обмеження швидкості, хоча рекомендована швидкість становить 130 км/год.

Допустимий рівень алкоголю в крові для водіїв різниться в залежності від країни. У більшості європейських країн цей рівень становить 0,5 проміле. Однак у деяких країнах він нижчий:

- Швеція та Норвегія: 0,2 проміле.

- Чехія та Угорщина: 0 проміле (абсолютна заборона вживання алкоголю перед керуванням транспортним засобом).

У всіх країнах Європи використання ременів безпеки є обов'язковим як для водія, так і для пасажирів. Це правило поширюється як на передні, так і на задні сидіння. Недотримання цього правила може призвести до значних штрафів.

Використання мобільних телефонів під час водіння заборонено у всіх країнах Європи. Водії можуть використовувати телефони тільки з системою hands-free. Розмова по телефону без використання hands-free системи карається значними штрафами.

У великих містах Європи існують спеціальні зони паркування, які позначені відповідними знаками. Ці зони можуть мати різні правила та тарифи:

- Центральні райони міст: Зазвичай це платні зони паркування. Час паркування може бути обмеженим, і необхідно сплачувати за кожну годину паркування.

- Околичні райони: Часто в околичних районах паркування може бути безкоштовним або коштувати значно дешевше. Однак і тут можуть діяти часові обмеження.

Оплата паркування здійснюється через паркомати, мобільні додатки або спеціальні картки. Наприклад, у Франції поширена система оплати через додаток PayByPhone, а в Німеччині – ParkNow. Важливо звертати увагу на знаки, які вказують на метод оплати та тривалість паркування.

У багатьох країнах є спеціальні місця для паркування резидентів, які позначені відповідними знаками. Паркування на таких місцях без дозволу карається штрафами. Також є місця для паркування людей з обмеженими можливостями, для яких необхідно мати спеціальний дозвіл.

У деяких містах необхідно отримати спеціальні дозволи для паркування в певних зонах. Наприклад, у Лондоні існують зони з контрольованим паркуванням, де паркування дозволено лише за наявності спеціального дозволу.

Особливості паркування в окремих країнах:

- Німеччина. У Німеччині поширені паркувальні диски (Parkscheibe), які використовуються для безкоштовного паркування в певних зонах з обмеженням часу. Диск виставляється на приладову панель автомобіля з вказаним часом прибуття. На автобанах паркування дозволено лише на спеціальних стоянках та зонах відпочинку.

- Франція. У Франції в багатьох містах існують зони синього паркування (zone bleue), де паркування дозволено лише на обмежений час з використанням паркувального диска. У Парижі та інших великих містах паркування на вулиці може бути дуже обмеженим, і часто рекомендується користуватися підземними або багатоповерховими паркінгами.

- Італія. У багатьох історичних центрах міст Італії є зони з обмеженим рухом (Zona a Traffico Limitato), куди в'їзд дозволений лише транспортним засобам з спеціальним дозволом. Паркувальні зони позначаються кольоровими лініями: сині – платні, білі – безкоштовні, жовті – для резидентів або спеціальних категорій водіїв.

- Великобританія. У Великобританії діє лівосторонній рух, що є важливим для туристів, які звикли до правостороннього руху. У Лондоні існують зони з

контрольованим паркуванням, де необхідно мати спеціальні дозволи. Також є платні паркувальні зони, тарифи на які можуть значно відрізнятись. [12]

Основні знаки, які повинен знати водій [13,14], наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3. Знаки зупинок та паркування

	<p>Без зупинки Зупинка, стояння або стоянка на проїжджій частині з тієї самої сторони, де встановлено цей знак, заборонені.</p>
	<p>Парковка заборонена Забороняє залишати свій транспортний засіб або іншим чином зупинятися більше ніж на 3 хвилини на проїжджій частині з тієї самої сторони, де встановлено цей знак, за винятком посадки/ висадки та завантаження/ розвантаження пасажирів.</p>
	<p>Зона обмеження паркування Вивіщується на в'їздах до мікрорайону або території, де паркування заборонено на всіх вулицях у цьому районі до знака «Кінець зони обмеження паркування».</p>
	<p>Кінець зони обмеження паркування</p>
	<p>Без зупинки (кінець) Цей знак позначає кінець забороненої зони зупинки (тобто заборонено зупинку перед цим знаком на тій самій стороні вулиці, де він розміщений).</p>
	<p>Без зупинки Зупинятися або стояти на проїжджій частині забороняється в будь-якому напрямку з того самого боку, де встановлено цей знак.</p>
	<p>Без зупинки (початок) Цей знак позначає початок забороненої зони зупинки (тобто зупинка заборонена за цим знаком на тій самій стороні вулиці, де він розміщений).</p>

	<p>Парковка Цей знак вказує на те, що паркування дозволено в обох напрямках від знаку.</p>
	<p>Парковка туристичних автобусів Це знак, який позначає місце, де можуть зупинятися лише туристичні автобуси, щоб їхні пасажери могли фотографуватись</p>

Висновки до 2 розділу

Сучасний стан екскурсійного туризму у світі відображає тенденції глобалізації, зростання мобільності населення та розвиток технологій. Екскурсійний туризм є однією з найдинамічніших галузей туристичного ринку, що сприяє економічному зростанню та культурному обміну між країнами.

Після пандемії COVID-19, яка значно вплинула на туристичну галузь у всьому світі, екскурсійний туризм почав відновлюватися. Люди знову прагнуть подорожувати, відкривати нові місця та отримувати унікальні враження. Водночас зросла популярність внутрішнього туризму та короткотермінових поїздок, оскільки багато людей вважають такі поїздки безпечнішими та доступнішими.

Інновації в технологіях також вплинули на розвиток екскурсійного туризму. Використання мобільних додатків, віртуальної реальності та онлайн-платформ дозволяє туристам заздалегідь планувати маршрути, бронювати екскурсії та отримувати детальну інформацію про визначні місця. Це підвищує рівень комфорту та зручності для туристів. Крім того, зростає популярність тематичних екскурсій, таких як гастрономічні тури, еко-тури, історичні та культурні маршрути. Туристи все більше цінують автентичний досвід та можливість зануритися в місцеву культуру. Екскурсійні компанії

адаптуються до цих змін, пропонуючи різноманітні програми, які враховують інтереси та потреби різних груп туристів.

Екскурсійний туризм в Україні також демонструє позитивну динаміку розвитку. Після складного періоду пандемії COVID-19, внутрішній туризм набирає обертів, і все більше українців обирають подорожі рідною країною. Україна має багатий історико-культурний потенціал, який привертає увагу як місцевих туристів, так і іноземних відвідувачів.

В останні роки спостерігається зростання популярності туристичних маршрутів по Україні. Міста, такі як Львів, Київ, Одеса та Харків, стають центрами екскурсійного туризму завдяки своїй архітектурній спадщині, культурним подіям та гастрономічним можливостям. Крім того, природні красоти України, такі як Карпати, Кримські гори (до анексії) та численні національні парки, також привертають туристів.

Розвиток інфраструктури є важливим чинником для підтримки зростання екскурсійного туризму в Україні. Покращення транспортної доступності, модернізація готельного фонду та розвиток туристичних сервісів сприяють залученню туристів. Крім того, зростає роль технологій у туристичній галузі: онлайн-сервіси для бронювання, мобільні додатки та віртуальні екскурсії стають все більш популярними.

Українські туристичні компанії активно працюють над створенням унікальних та привабливих туристичних продуктів. Вони пропонують різноманітні екскурсійні програми, які охоплюють історичні, культурні та природні пам'ятки країни. Важливу роль відіграють також гастрономічні тури, які дозволяють туристам ознайомитися з місцевою кухнею та традиціями.

Однак, незважаючи на позитивні тенденції, існують і певні виклики для розвитку екскурсійного туризму в Україні. Одним з таких викликів є необхідність покращення якості туристичних послуг та підвищення рівня сервісу. Також важливо вирішити питання безпеки та стабільності, що є ключовими факторами для залучення іноземних туристів.

Правила дорожнього руху та паркування в Європі відрізняються залежно від країни, що є важливим аспектом для туристів, які подорожують автомобілем. Незважаючи на загальну схожість багатьох правил, існують певні особливості та відмінності, які варто враховувати.

У більшості європейських країн діє правосторонній рух, за винятком Великобританії, Ірландії, Мальти та Кіпру, де діє лівосторонній рух. Це важливо враховувати, особливо при оренді автомобіля та плануванні маршруту.

У великих містах Європи існують спеціальні зони паркування, які позначені відповідними знаками. Ці зони можуть мати різні правила та тарифи. У центрі міст зазвичай є платні зони паркування, а на околицях – безкоштовні або зі зниженими тарифами. Оплата паркування здійснюється через паркомати, мобільні додатки або спеціальні картки.

У багатьох країнах є спеціальні місця для паркування резидентів, які позначені відповідними знаками. Туристи повинні уникати паркування на цих місцях, щоб уникнути штрафів. Також є місця для паркування людей з обмеженими можливостями, для яких необхідно мати спеціальний дозвіл.

Аналіз сучасного стану екскурсійного туризму у світі та в Україні свідчить про позитивні тенденції та можливості для розвитку цієї галузі. Важливо враховувати особливості правил дорожнього руху та паркування в різних країнах Європи, щоб забезпечити безпечне та комфортне пересування під час подорожей. Розвиток інфраструктури, покращення якості туристичних послуг та використання сучасних технологій сприятимуть подальшому зростанню екскурсійного туризму.

РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА АВТОБУСНОЇ ЕКСКУРСІЇ ОДЕСОЮ

3.1 Технологічна карта транспортної екскурсії по місту Одеса

Розробка пішо-автобусних екскурсій є важливою складовою розвитку туристичної галузі, що забезпечує максимальний комфорт та задоволення потреб туристів. Такий формат екскурсій поєднує переваги пішохідних турів, що дозволяють детально ознайомитися з культурними та історичними об'єктами, з мобільністю та зручністю автобусних подорожей, які забезпечують швидке переміщення між віддаленими пунктами маршруту. Це дає можливість туристам побачити більше визначних місць за короткий час, не відчуваючи при цьому фізичної втоми.

Зростаючий попит на пішо-автобусні екскурсії зумовлений прагненням туристів отримати глибше та різноманітніше враження від відвідуваних місць. Комбіновані маршрути дозволяють більш ефективно використовувати час, оптимально поєднуючи відвідування популярних туристичних об'єктів з можливістю прогулянок по мальовничих вулицях або парках. Крім того, такі екскурсії сприяють екологічній стійкості туризму, оскільки знижують необхідність використання особистих транспортних засобів, що, в свою чергу, зменшує викиди вуглекислого газу та допомагає зберігати природне середовище.

Спроекуємо оглядову пішо-автобусну екскурсію по місту Одеса в літній період з метою відпочинку та релаксу. Споживачами послуги виступають особи, які прагнуть відвідувати паркові зони Одеси та відчутти історичну належність до основних місць центру Одеси.

Карта проїзду автобусу представлена на рисунку 3.1 та передбачає:

- зустріч туристичної групи на автостоянці за адресою вулиця Пироговська, 27;
- перевезення туристичної групи до Приморського бульвару (кут з вулицею Європейською);

- переїзд автобусу на площу Соборну (кінцева зупинка 175, 185) та очікування на туристичну групу;
- перевезення туристичної групи до Алея Слави (кінцева зупинка 203);
- переїзд автобусу на Аркадійську Алею (очікування в зоні платного паркування) та очікування на туристичну групу;
- переїзд та повернення туристичної групи на автостоянку за адресою вулиця Пироговська , 27.

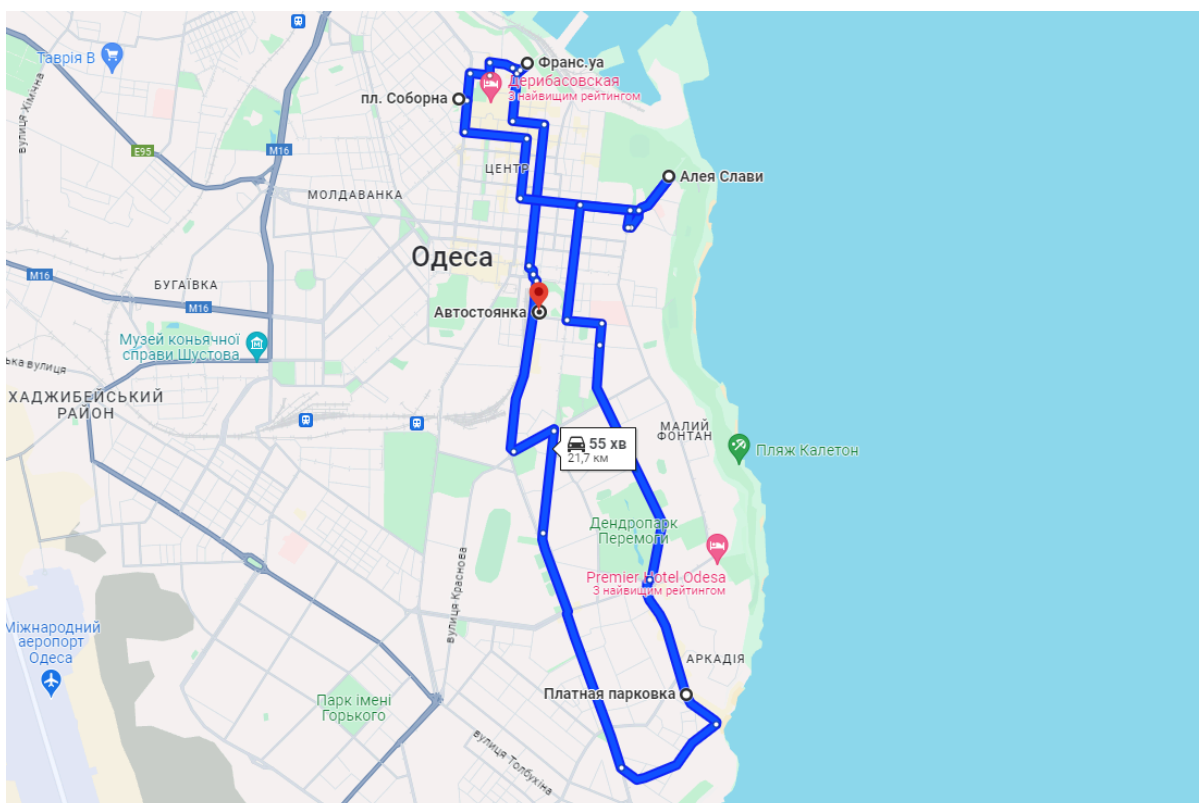

Рис. 3.1. Карта слідування туристичного автобусу за маршрутом

Пересування туристів згідно маршруту наведено на рисунках:

- Екскурсія Центром міста за маршрутом (рис.3.2): Пам'ятник Дюку де Рішельє - Потьомкінські сходи -Грецький парк - Будинок Маріні - Стамбульський парк - Одеська міська рада - Одеський національний академічний театр опери та балету - Парк Пале-Рояль - вул.Дерибасівська - Міський Сад - площа Соборна

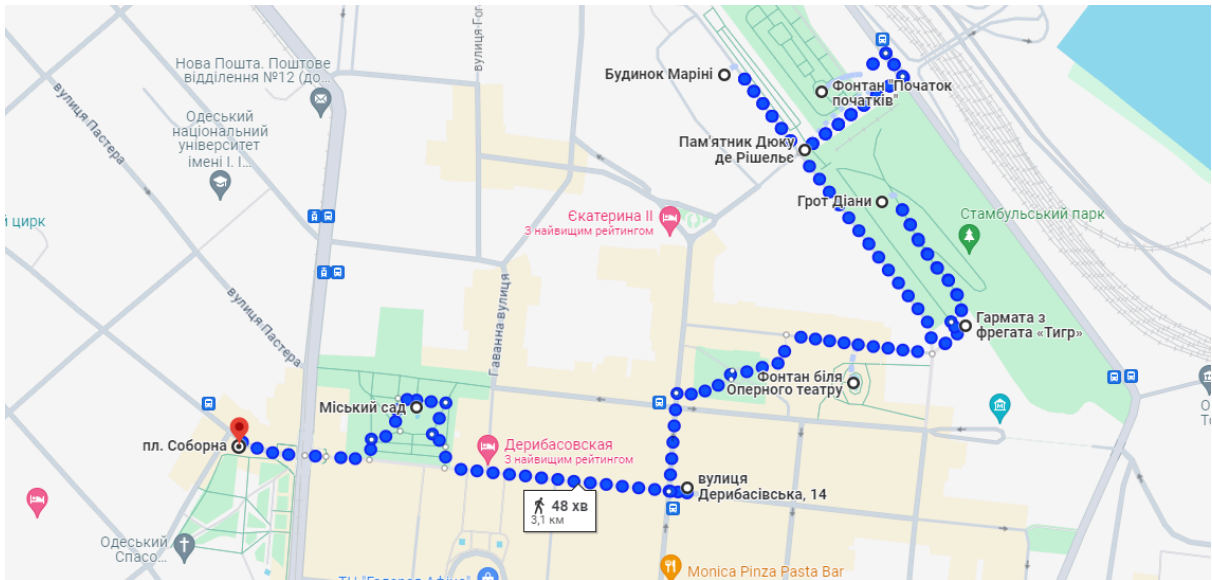

Рис.3.2. Експерсія Центром міста за маршрутом

- Експерсія Парком імені Тараса Шевченка за маршрутом (рис.3.3): Алея Слави - Пам'ятник Невідомому Матросу - Ланжеронівська арка - Траса Здоров'я - Ітака - Ресторан "НАШ" - Аркадійська Алея - вхід в Аркадія Сіті

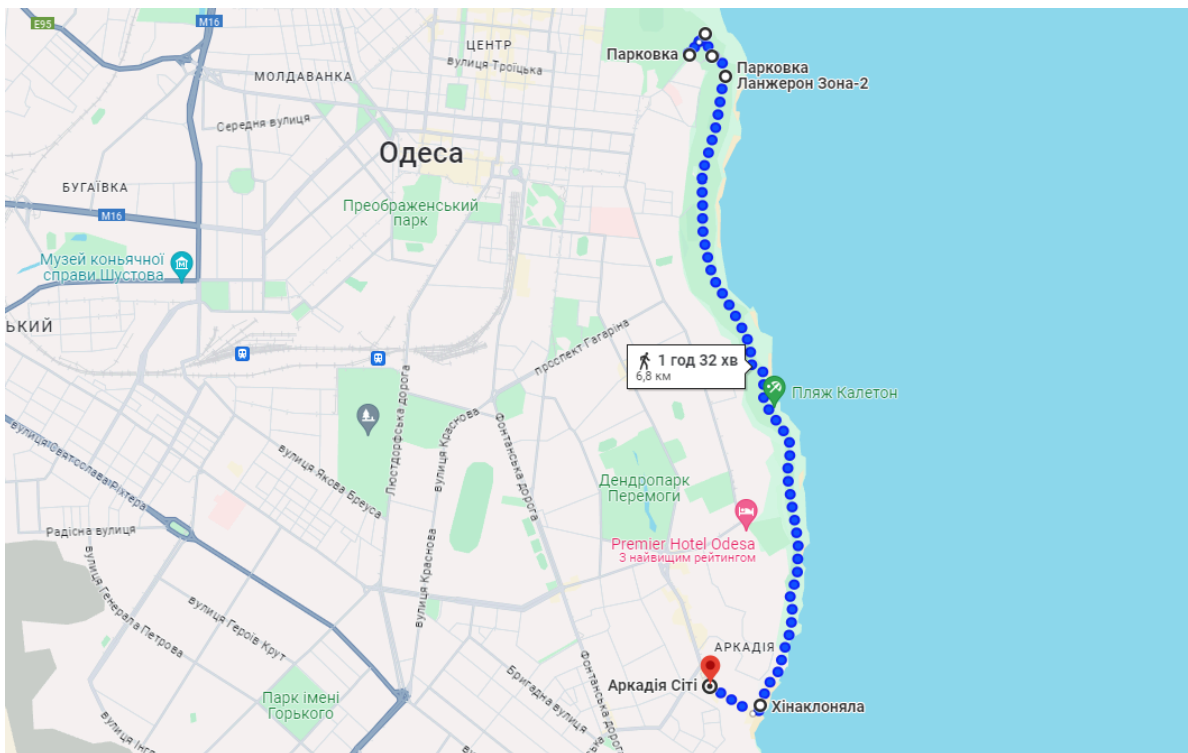

Рис.3.3. Експерсія Парком імені Тараса Шевченка за маршрутом

Для розробленого маршруту створимо технологічну карту експерсії:

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ЕКСКУРСІЇ

Тема екскурсії

оглядова пішо-автобусна екскурсія по місту Одеса в літній період з метою відпочинку та релаксу “У Чорного моря”

Тривалість (год.) - 5,2

Протяжність (км) - 50

Автор-розробник Лиса Вероніка, ОНТУ

Зміст екскурсії Екскурсія по Одесі починається з Пам'ятника Дюку де Рішельє та продовжується через ключові історичні та культурні пам'ятки міста, такі як Потьомкінські сходи, Одеський національний академічний театр опери та балету, а також відомі парки, як Грецький і Стамбульський. Маршрут включає прогулянку вздовж вулиці Дерibasівської, Міського Саду та Алеї Слави, завершуючись в Аркадія Сіті. Така подорож дозволяє глибоко зануритися в атмосферу міста, поєднуючи архітектурні перлини, мальовничі природні зони та сучасні розважальні комплекси, забезпечуючи незабутні враження від відвідування Одеси.

Маршрут екскурсії (літній) - Пам'ятник Дюку де Рішельє - Потьомкінські сходи - Грецький парк - Будинок Маріні - Стамбульський парк - Одеська міська рада - Одеський національний академічний театр опери та балету - Парк Пале-Рояль - вул.Дерibasівська - Міський Сад - площа Соборна, Алея Слави - Пам'ятник Невідомому Матросу - Ланжеронівська арка - Траса Здоров'я - Ітака - Ресторан “НАШ” - Аркадійська Алея - вхід в Аркадія Сіті

Ділянки (етапи) переміщення за маршрутом від місця збору екскурсантів до останнього пункту на конкретній ділянці маршруту	Місця зупинок	Об'єкти показу	Тривалість огляду	Основний зміст інформації	Вказівки з організації	Методичні вказівки

Збір туристичної групи (автостоянка, вул Пироговська, 27) та переїзд до центру Одеси (Приморський бульвар, 7). Під час переїзду гід знайомиться з групою, розповідає деталі екскурсії та особливості її проведення. 15 хв						
Автостоянка, вул Пироговська, 27 - Приморський бульвар, 7	Приморський бульвар, 7	Пам'ятник Дюку де Рішельє	7 хв	розповідь про одного з засновників та символ міста, що є місцем зустрічей багатьох туристів і місцевих жителів.	спиною до Потьомкінських сходів, а також з другого люку	прийом попереднього огляду
	Пам'ятник Дюку де Рішельє	Потьомкінські Сходи	2 хв	розповідь про одну з найвідоміших визначних пам'яток Одеси. Ці сходи з'єднують Приморський бульвар з Одеським портом і є чудовим прикладом архітектури XIX століття	спиною до пам'ятника Дюку де Рішельє	прийом попереднього огляду, прийом панорамного показу
Приморський бульвар, 7 - Грецький парк	Грецький парк	Грецький парк	20 хв	розповідь про Грецький парк, мальовничий зелений куточок, який є чудовим місцем для відпочинку. Парк був створений з нагоди 25-річчя незалежності України та символізує дружбу між Україною та Грецією.	біля кожного об'єкту стаємо напівколом, обличчям до гіда	прийом попереднього огляду
Грецький парк - Будинок Маріні	Будинок Маріні	Будинок Маріні	3 хв	розповідь про Будинок Маріні, історична будівля, що вражає своєю архітектурою. Це одна з найкрасивіших будівель міста, побудована у стилі модерн на початку XX століття.	обличчям до будинку, напівколом до гіда	прийом попереднього огляду
Будинок-Маріні - Стамбульський парк	Стамбульський парк	Стамбульський парк	30 хв	розповідь про Стамбульський парк, розташований неподалік від моря. Парк був створений як символ дружби між Одесою та Стамбулом і є популярним місцем для прогулянок серед одеситів та гостей міста.	біля кожного об'єкту стаємо напівколом, обличчям до гіда	прийом попереднього огляду

Стамбульський парк - Одеська міська рада	Одеська міська рада	Одеська міська рада, пам'ятник Гарматі, Думська площа	7 хв	розповідь про будівлю Одеської міської ради, розташовану на Думській площі. Це одна з найстаріших будівель в місті, яка служить адміністративним центром Одеси. Також про пам'ятники, що розташовані на Думській площі як елементи історичної спадщини	біля кожного об'єкту стаємо напівколом, обличчям до гіда	прийом попереднього огляду, прийом зорової реконструкції
Одеська міська рада - Одеський національний академічний театр опери та балету	Одеський національний академічний театр опери та балету	Одеський національний академічний театр опери та балету, фонтан біля Оперного театру, скульптура фонтан "Молодість"	18 хв	розповідь про Одеський театр опери та балету та територію поруч. Цей архітектурний шедевр є одним з найвідоміших театрів у Європі і обов'язково вразить своєю величністю та красою.	біля кожного об'єкту стаємо напівколом, обличчям до гіда	прийом попереднього огляду, прийом зорової реконструкції
Одеський національний академічний театр опери та балету - Парк Пале-Рояль	Парк Пале-Рояль	Парк Пале-Рояль	5 хв	Прогулянка продовжиться в парку Пале-Рояль, затишному парку неподалік театру. Це чудове місце для відпочинку та насолоди зеленою зоною в самому серці міста.	біля кожного об'єкту стаємо напівколом, обличчям до гіда	прийом попереднього огляду
Парк Пале-Рояль - вул.Дерибасівська	вул.Дерибасівська	архітектура вулиці, готель Велика Московська	20 хв	перехід на вулицю Дерибасівську, головну пішохідну вулицю Одеси. Тут розташовані численні кафе, ресторани та магазини, де можна відчути справжню атмосферу міста. Розповідь про збереження архітектури та історичну цінність будівлі готелю "Велика Московська"	біля кожного об'єкту стаємо напівколом, обличчям до гіда	прийом попереднього огляду, прийом зорової реконструкції

вул.Дерибасівська - Міський Сад	Міський Сад	Міський Сад	9 хв	розповідь про Міський Сад, один з найстаріших парків Одеси, який був створений ще в 1803 році. Тут розташовані фонтани, скульптури та мальовничі алеї.	біля кожного об'єкту стаємо напівколом, обличчям до гіда	прийом попереднього огляду, прийом зорової реконструкції
Міський Сад - площа Соборна	площа Соборна	площа Соборна	10 хв	розповідь про площу Соборну, де розташований Спасо-Преображенський собор – найбільший православний храм в Одесі.	біля кожного об'єкту стаємо напівколом, обличчям до гіда	прийом попереднього огляду, прийом зорової реконструкції
<i>Переїзд від площі Соборна до Алея Слави. Під час переїзду гід розповідає про наступний етап екскурсії та прогулянки біля узбережжя 8 хв</i>						
площа Соборна - Алея Слави	Алея Слави	Алея Слави	10 хв	розповідь про Алею Слави, яка вшановує героїв Великої Вітчизняної війни, прізвища яких вибиті на меморіальних плитах.	біля кожного об'єкту стаємо напівколом, обличчям до гіда	прийом попереднього огляду
Алея Слави - Пам'ятник Невідомому Матросу	Пам'ятник Невідомому Матросу	Пам'ятник Невідомому Матросу	3 хв	розповідь про пам'ятник Невідомому Матросу, який є символом пам'яті про моряків, загиблих у Другій світовій війні, та вічний вогонь.	біля кожного об'єкту стаємо напівколом, обличчям до гіда	прийом попереднього огляду, прийом зорової реконструкції, прийом панорамного показу
Пам'ятник Невідомому Матросу - Ланжеронівська арка	Ланжеронівська арка	Ланжеронівська арка	7 хв	розповідь про Ланжеронівську арку, що розташована поблизу узбережжя. Це одна з найвідоміших архітектурних споруд Одеси.	обличчям до Арки	прийом попереднього огляду
Ланжеронівська арка - Траса Здоров'я	Дельфінарій Немо	Дельфінарій Немо	25 хв	розповідь про Трасу Здоров'я, мальовничу пішохідну та велосипедну доріжку вздовж узбережжя Чорного моря, де	прогулянка туристичним міні автобусом	прийом попереднього огляду, прийом панорам

				можна насолодитися чудовими краєвидами.		ного показу
Траса Здоров'я - Ітака	Ітака	морське узбережжя	5 хв	розповідь про місцеві клуби, зокрема «Ітака», який є популярним місцем для відпочинку та розваг, особливо в літній період.	обличчям до нічного клубу	прийом попереднього огляду
Ітака - Ресторан «НАШ»	Ресторан «НАШ»	Ресторан «НАШ»	60 хв	обід у «Ресторан «НАШ»», де можна скуштувати страви української кухні та насолодитися затишною атмосферою.	обідня перерва	
Ресторан «НАШ» - Аркадійська Алея	Аркадійська Алея	фонтани, архітектурні рішення	15 хв	прогулянка продовжиться Аркадійською Алеєю.	прогулянка	прийом попереднього огляду
Аркадійська Алея - вхід в Аркадія Сіті	Аркадія Сіті	Аркадія Сіті	8 хв	розповідь про сучасний розважальний комплекс з численними клубами, ресторанами та пляжами.	обличчям до Аркадійської алеї	прийом попереднього огляду, прийом зорової реконструкції
<i>Переїзд від Аркадія Сіті до автостоянки (вул Пироговська, 27). Під час переїзду гід збирає зворотній зв'язок, розповідає про інші екскурсії та запрошує до співпраці 20 хв</i>						

Цей маршрут дозволить відчувати атмосферу Одеси, побачити її основні визначні місця та насолодитися мальовничими краєвидами міста і узбережжя.

3.2 Вартість екскурсії

Вартість екскурсії включає наступні витрати (розрахунок ведеться виходячи з 8 екскурсантів та одного гіда):

1. туристичний автобус за маршрутом з водієм- 1875 грн за 5,5 годин, в т.ч. страхування;
2. туристичний міні автобус по Трасі здоров'я - 900 грн;

3. обід в ресторані “НАШ” (Борщ червоний з пампушкою, Деруни зі сметаною або Біточки із тюлечки, Напій на вибір - Квас домашній / Компот Ягідний / Морс журавлинний) - 3454 грн;

4. винагорода екскурсовода - 500 грн.

Загальна сума витрат на організацію та проведення екскурсії складає 6729 грн.

Екскурсійне бюро отримає винагороду в розмірі 10% - 671 грн

Вартість екскурсії на туристичну групу складає 7400 грн, тобто на одного туриста - 925 грн.

3.3 Пропозиції удосконалення зон паркування туристичних автобусів на прикладі розробленої екскурсії

Кожна екскурсія з використанням автобусу є унікальною та неповторною, тому пропонуємо пропозиції удосконалення зон паркування туристичних автобусів в цілому та для розробленої екскурсії в тому числі (табл.3.1). Запропоновані заходи в таблиці повинні бути під егідою держави і в жодному разі не передаватися під комерційне підприємство.

Таблиця 3.1. Пропозиції удосконалення зон паркування туристичних автобусів на прикладі розробленої екскурсії

Пропозиція	Опис	Приклад застосування
Розширення існуючих зон паркування	Збільшення кількості місць для паркування туристичних автобусів у популярних туристичних зонах шляхом розширення наявних паркувальних майданчиків. Використання прилеглих незабудованих територій для створення нових паркувальних зон	за адресою Приморський бульвар, 7 та зупинка 203 маршрутного таксі біля Алеї Слави - створити зону паркування для туристичних автобусів з 9:00 до 18:30 та прибрати доступ легкових автівок в цей час. Встановити знак стоянка туристичних автобусів по прикладу

		
Інформаційні технології	Встановлення електронних табло, які показуватимуть кількість вільних місць для паркування в реальному часі. Розробка мобільних додатків для водіїв автобусів, які надаватимуть інформацію про найближчі паркувальні місця, тарифи та наявність	всі автобуси, які займаються або можуть займатися перевезенням людей (туристичні), повинні мати встановлений мобільний додаток, який вказує на вільну кількість місць, а водій матимемо змогу заздалегідь зарезервувати місце на певний проміжок часу
Оптимізація тарифів та часу паркування	Введення диференційованих тарифів на паркування в залежності від часу доби та тривалості стоянки для стимулювання короткострокового паркування. Встановлення безкоштовних або знижених тарифів для короткострокового паркування з метою швидкої висадки та посадки туристів	запропонований додаток розраховує вартість паркування в залежності від дня тижня, кількості місць в автобусі, сезону, терміну перебування на місці паркування.
Підвищення безпеки та комфорту	Встановлення камер відеоспостереження для підвищення безпеки у зонах паркування. Обладнання паркувальних зон спеціальними місцями для відпочинку водіїв, з туалетами та зонами відпочинку.	кожна паркувальна зона для туристичних автобусів повинна бути оснащеною відеоспостереженням, які можна встановлювати як на вулиці, а також на будівлях за попередньою письмовою згодою власника

Окрім запропонованих пропозицій, можна створити зелені зони навколо паркувальних майданчиків для зниження впливу викидів від транспортних засобів, а також встановлення зарядних станцій для електричних автобусів для стимулювання використання екологічно чистого транспорту. Також не буде зайвим впровадити односторонній рух у зонах паркування для оптимізації потоку транспорту та зменшення заторів та нанести чіткі дорожні знаки та розмітки для полегшення навігації водіями автобусів.

Спільна розробка паркувальних рішень з місцевими органами влади, туристичними агентствами та іншими зацікавленими сторонами, проведення інформаційних кампаній для водіїв туристичних автобусів про правила та можливості паркування, розробка навчальних матеріалів та проведення тренінгів для водіїв щодо ефективного використання паркувальних зон стане глобальним проривом в сфері автобусних екскурсій.

Ці пропозиції сприятимуть покращенню умов паркування туристичних автобусів, підвищенню безпеки та комфорту туристів, зменшенню екологічного впливу та загальному розвитку туристичної інфраструктури.

Висновки до 3 розділу

Екскурсія по Одесі, що охоплює визначні місця, починаючи від Пам'ятника Дюку де Рішельє та Потьомкінських сходів і закінчуючи Аркадія Сіті, пропонує унікальну можливість зануритися в багату історію та культуру міста. Цей маршрут дозволяє відвідувачам насолодитися архітектурними перлинами, такими як Будинок Маріні та Одеський національний академічний театр опери та балету, а також мальовничими парками, як Грецький, Стамбульський та Парк Пале-Рояль. Піша прогулянка по вулиці Дерibasівській, відвідування Міського Саду та площі Соборної, а також визначні меморіальні місця, як Алея Слави та Пам'ятник Невідомому Матросу, дозволяють туристам відчувати справжню атмосферу Одеси. Крім того, маршрут включає популярні серед місцевих жителів і туристів місця відпочинку, такі як Ланжеронівська арка, Траса Здоров'я, ресторан "НАШ" та Аркадійська Алея. Такий підхід до екскурсії забезпечує гармонійне поєднання історичних пам'яток, культурних об'єктів та сучасних розважальних закладів, створюючи повноцінне та незабутнє враження від відвідування міста. Вартість екскурсії на туристичну групу складає 7400 грн, тобто на одного туриста вартість екскурсії складе 925 грн.

Для підвищення комфорту та ефективності паркування туристичних автобусів в Одесі пропонується кілька заходів. По-перше, необхідно розширити існуючі паркувальні зони та створити нові місця, особливо поблизу популярних туристичних об'єктів. Це дозволить зменшити навантаження на паркувальну інфраструктуру та забезпечити зручні умови для висадки та посадки пасажирів. По-друге, впровадження сучасних інформаційних технологій, таких як електронні табло з інформацією про наявність вільних місць та мобільні додатки для водіїв, допоможе оптимізувати процес паркування. Також важливо підвищити безпеку та комфорт у зонах паркування шляхом встановлення відеоспостереження та облаштування місць для відпочинку водіїв. Екологічні заходи, такі як створення зелених зон та зарядних станцій для електричних автобусів, сприятимуть збереженню навколишнього середовища.

Організація одностороннього руху та чітка розмітка допоможуть зменшити затори та полегшать навігацію. Співпраця з місцевими органами влади та бізнесом для розробки ефективних рішень та систем попереднього бронювання паркувальних місць забезпечить злагоджену роботу всієї інфраструктури.

Завдяки цим заходам Одеса зможе покращити умови для туристичних автобусів, підвищити рівень задоволення туристів та сприяти подальшому розвитку туристичної галузі.

ВИСНОВКИ

Екскурсійний туризм є важливою складовою сучасної туристичної індустрії, яка забезпечує глибоке ознайомлення туристів з культурою, історією та природними багатствами різних регіонів. Аналіз теоретико-методологічних аспектів дослідження екскурсійного туризму дозволяє глибше зрозуміти його сутність, особливості та роль у туристичному секторі. Екскурсійна діяльність охоплює широкий спектр заходів, що включають організацію екскурсійних маршрутів, забезпечення послуг гідів та інтерактивних програм, які сприяють розвитку пізнавальних та культурних аспектів туризму.

Особливу увагу в екскурсійному туризмі займають екскурсії з використанням автобуса. Вони дозволяють охопити більшу кількість визначних місць за короткий проміжок часу, забезпечуючи комфорт та зручність для туристів. Підготовка та проведення таких екскурсій вимагає ретельного планування маршруту, врахування потреб туристів та забезпечення належного рівня безпеки. Важливим аспектом є дотримання нормативно-правових правил паркування туристичних автобусів, які регулюють розміщення транспортних засобів у туристичних зонах, забезпечуючи зручність та безпеку як для туристів, так і для місцевих мешканців.

Аналіз сучасного стану екскурсійного туризму у світі показує, що цей сектор активно розвивається завдяки зростаючому інтересу до культурних та освітніх подорожей. У багатьох країнах світу значні інвестиції спрямовуються на розвиток туристичної інфраструктури, включаючи створення нових екскурсійних маршрутів, покращення умов паркування туристичних автобусів та впровадження сучасних інформаційних технологій для підвищення ефективності організації екскурсій. Успіх екскурсійного туризму в значній мірі залежить від якісної підготовки та проведення екскурсій, професійного рівня гідів та забезпечення комфортних умов для туристів.

В Україні екскурсійний туризм також має значний потенціал для розвитку. Однак, існують певні проблеми, які стримують його зростання. Недостатня туристична інфраструктура, відсутність належної нормативно-правової бази та

обмеженість фінансових ресурсів є основними перешкодами для розвитку екскурсійного туризму в країні. Для подолання цих проблем необхідно забезпечити відповідні інвестиції у розвиток туристичних об'єктів, модернізацію інфраструктури та підвищення кваліфікації працівників туристичної галузі.

Особливості правил дорожнього руху та паркування в країнах Європи значно впливають на організацію екскурсійного туризму. Європейські країни приділяють велику увагу забезпеченню безпеки та зручності руху туристичних автобусів, впроваджуючи чіткі регуляції та стандарти. Це включає створення спеціальних зон для паркування автобусів, впровадження електронних систем моніторингу та управління паркувальними майданчиками, а також розробку сучасних інформаційних ресурсів для водіїв та туристичних компаній. Такі заходи сприяють оптимізації процесів паркування, зменшенню заторів та підвищенню безпеки на дорогах.

Розробка автобусної екскурсії Одесою є яскравим прикладом втілення теоретичних знань на практиці. Маршрут, який охоплює ключові визначні місця міста, такі як Пам'ятник Дюку де Рішельє, Потьомкінські сходи, Грецький парк, Будинок Маріні, Стамбульський парк, Одеська міська рада, Одеський національний академічний театр опери та балету, Парк Пале-Рояль, вул. Дерibasівська, Міський Сад, площа Соборна, Алея Слави, Пам'ятник Невідомому Матросу, Ланжеронівська арка, Траса Здоров'я, Ресторан "НАШ", Аркадійська Алея та вхід в Аркадія Сіті, забезпечує туристам насичене та різноманітне враження від відвідування Одеси. Це дозволяє їм познайомитися з історичними та культурними пам'ятками міста, насолодитися мальовничими парками та відчути справжню атмосферу Одеси.

Окрім розробки маршруту, важливим аспектом є визначення вартості екскурсії, яка включає транспортні витрати, послуги гідів та організаційні витрати. Правильне ціноутворення сприяє залученню туристів та забезпеченню рентабельності екскурсійної діяльності. Вартість екскурсії на туристичну групу складає 7400 грн, тобто на одного туриста екскурсії складе 925 грн.

Також важливо враховувати пропозиції щодо удосконалення зон паркування туристичних автобусів. Це включає розширення існуючих паркувальних зон, впровадження сучасних інформаційних технологій для оптимізації процесу паркування, підвищення безпеки та комфорту для туристів та водіїв, а також співпрацю з місцевими органами влади та бізнесом для ефективного планування та управління паркувальними зонами.

Забезпечення належного рівня інфраструктури та дотримання міжнародних стандартів сприятиме підвищенню привабливості України як туристичного напрямку та забезпеченню високого рівня обслуговування туристів. Важливим аспектом є впровадження екологічних заходів, таких як створення зелених зон навколо паркувальних майданчиків та встановлення зарядних станцій для електричних автобусів, що сприятиме збереженню навколишнього середовища.

У підсумку, екскурсійний туризм є важливою складовою туристичної індустрії, яка сприяє розвитку культурного, історичного та освітнього туризму. Успіх екскурсійної діяльності залежить від якісної підготовки та проведення екскурсій, професійного рівня гідів, забезпечення комфортних умов для туристів та дотримання нормативно-правових правил паркування туристичних автобусів. Аналіз сучасного стану екскурсійного туризму в світі та в Україні показує, що цей сектор має значний потенціал для розвитку за умови усунення існуючих проблем та впровадження сучасних підходів до організації екскурсій. Забезпечення належного рівня інфраструктури, співпраця з місцевими органами влади та бізнесом, впровадження сучасних технологій та екологічних заходів сприятиме подальшому розвитку екскурсійного туризму та підвищенню його привабливості для туристів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. КОРОЛЬ О.Д. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНИХ ПОСЛУГ У ТУРИЗМІ Навчально-методичний посібник. - Чернівці: Чернівецький національний університет, 2016. - 144 с. https://tourlib.net/books_ukr/korol-ekskurs.htm
2. Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеезнавство : навчальний посібник. – Київ: Знання, 2008. – 428 с. https://pidru4niki.com/13560615/kulturologiya/organizatsiya_ekskursiynoyi_spravi_muzeyah_praktitsi_kulturologichnogo_turizmu
3. Організація екскурсійних послуг: Підручник. – Херсон / В.К. Кіптенко, О.Ю. Малиновська : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. – 518 с: іл
4. Аріон О.В. Організація транспортного обслуговування туристів: навч. посібник. Київ: Альтепрес, 2008. 192 с.
5. Про Правила дорожнього руху | від 10.10.2001 № 1306 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BFText>
6. Transport for London (TfL) <https://tfl.gov.uk/>
7. Westminster City Council - Coach Parking <https://www.westminster.gov.uk/parking/coach-parking>
8. Paris Info - Coach Parking <https://en.parisinfo.com/practical-paris/visiting-paris-by-coach>
9. City of Paris - Parking <https://www.paris.fr/pages/stationner-a-paris-5296>
10. Олійник, В. (2023). Сучасний стан та перспективи розвитку екскурсійного туризму. Науковий вісник Чернівецького університету : Географія, (845), 5-11. <https://doi.org/10.31861/geo.2023.845.5-11>
11. Бабушко С.Р., Шкіленко А. СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ Матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. «Регіональний туризм: сучасний стан та шляхи оптимізації» (м. Київ, 2 квітня 2021 р.). К.: КРОК, 2021. С.73-75. https://tourlib.net/statti_ukr/babushko2.htm

12. Про дорожній рух від 30.06.1993 № 3353-ХІІ
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#Text>
13. Посібник Брайана з пересування Німеччиною
<https://www.gettingaroundgermany.info/zeichen2.shtml>
14. Bus tourists parking sign <https://theorytest.org.uk/bus-tourists-parking-sign/>

ДОДАТКИ

Додаток А. Презентація кваліфікаційної роботи бакалавра

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет
Кафедра туристичного бізнесу та рекреації

Удосконалення
організації зон
паркування
туристичних
автобусів в місті
Одеса на прикладі
міжнародного
досвіду

Здобувачка Вероніка ЛІСА
Керівник Ірина КРУТЦА

Мета та завдання дослідження

Метою даного дослідження є аналіз існуючого стану та розробка рекомендацій щодо удосконалення організації зон паркування туристичних автобусів в місті Одеса на основі вивчення та адаптації міжнародного досвіду.

Завданням даного дослідження є виявити сутність екскурсійної діяльності з використанням автобусів, вивчити нормативно-правові акти паркування автобусів в різних країнах Європи, провести аналіз сучасного стакекскурсійного туризму в Україні та світі, запропонувати власну екскурсію з автобусним супроводженням, а також запропонувати рекомендації щодо удосконалення зон паркування туристичних автобусів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСКУРСІЙНОГО ТУРИЗМУ

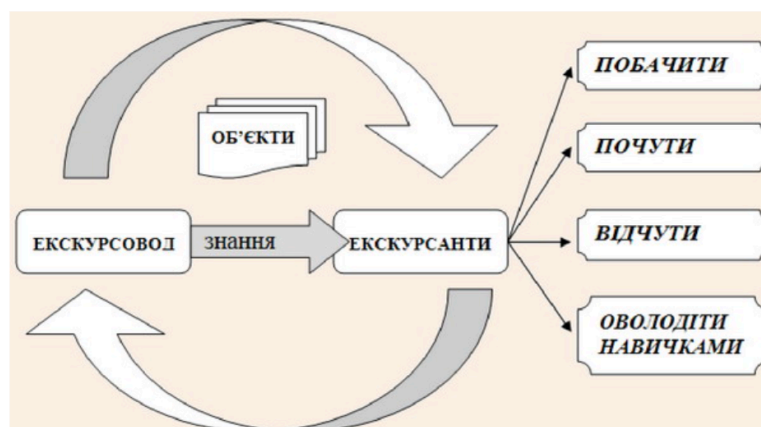

Слово «екскурсія» походить від латинського «excursio» - поїздка

Цілі, завдання та форми проведення екскурсій

Цілі	Завдання	Форми проведення
Прикладна	Пошук лікарських трав, ягід, грибів, фруктів	Прогулянка
Навчальна	Засвоєння учнями тематичних знань зі шкільного предмета (географії та історії рідного краю тощо)	Урок поза класним приміщенням
Наукова	Пошук експонатів для краєзнавчого музею	Експедиція
Культурно-просвітницька та організація дозвілля	Розширення загального світогляду людини, ознайомлення з визначними місцями та пам'ятками, набуття знань у поєднанні з активним відпочинком	Бесіда в туристському поході, шляхова екскурсійна інформація, оглядова і тематична екскурсії

Схема екскурсійного пізнання

План проведення екскурсій з використанням автобуса

1. Планування маршруту	2. Організація зупинок	3. Комфорт та безпека пасажирів
4. Інформаційна підтримка	5. Спеціальні вимоги	6. Спілкування та взаємодія
7. Дотримання графіку	8. Екологічні аспекти	9. Особливості для різних типів екскурсій
10. Технічне обслуговування автобуса	11. Навчання та підготовка персоналу	12. Взаємодія з місцевими органами влади
13. Розваги та додаткові послуги	14. Управління групами туристів	15. Оцінка та вдосконалення

Правила для туристичних автобусів

Загальні правила:

1. Зони паркування.
2. Часові обмеження.

Спеціальні вимоги та дозволи:

1. Паркувальні дозволи.
2. Оплата паркування.

Спеціальні зони та стоянки:

1. Victoria Coach Station.
2. Зони паркування в центрі міста.
3. Зона паркування біля Ейфелевої вежі, біля Лувру, біля Триумфальної арки.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ

ЕКСКУРСІЙНОГО ТУРИЗМУ В СВІТІ ТА В

УКРАЇНІ

Екскурсійний туризм в Україні

1. Основні екскурсійні напрямки включають великі міста з багатою історією, такі як Київ, Львів, Одеса, Чернівці та Харків, також популярними є природні та культурні пам'ятки Карпат, Закарпаття, Поділля.
2. Тематичні екскурсії складають близько 30% від загальної кількості екскурсійних програм.
3. У 2021 році країну відвідали понад 4,5 мільйона іноземних туристів.
4. Нестабільна політична ситуація та воєнний стан сприяли суттєвому зниженню іноземного туризму.
5. Інвестиції в інфраструктуру, зокрема, у розбудову доріг.

в Європі

1. Основні екскурсійні напрямки включають такі великі міста, як Париж, Рим, Лондон, Берлін, Відень, Барселона та Амстердам, які відомі своїми історичними пам'ятками, архітектурою, мистецтвом та культурою.
2. Тематичні екскурсії, такі як винні тури у Франції, гастрономічні тури в Італії, історичні маршрути в Німеччині та природничі тури в Альпах, є дуже популярними серед туристів.
3. У 2021 році Європа прийняла близько 460 мільйонів туристів.
4. Деякі популярні туристичні місця, такі як Венеція, Барселона та Париж, стикаються з проблемою перенасичення туристами.
5. Інвестиції в інфраструктуру

Особливості правил дорожнього руху та паркування в країнах Європи

Обмеження рівня швидкості

- Міські дороги: зазвичай обмеження швидкості в містах становить 50 км/год.
- Замісцеві дороги: на дорогах за межами міст обмеження швидкості зазвичай становить 80-90 км/год.
- Автомагістралі: обмеження швидкості на автомагістралях варіюється від 110 до 130 км/год.

Оплата паркування

через паркомат, мобільні додатки або спеціальні картки

Допустимий рівень алкоголю в крові

- Швеція та Норвегія: 0,2 проміле.
- Чехія та Угорщина: 0 проміле (абсолютна заборона вживання алкоголю перед керуванням транспортним засобом).

Використання мобільного телефону ЗАБОРОНЕНО

Парковка траувтобусів

Особливості паркування в різних країнах

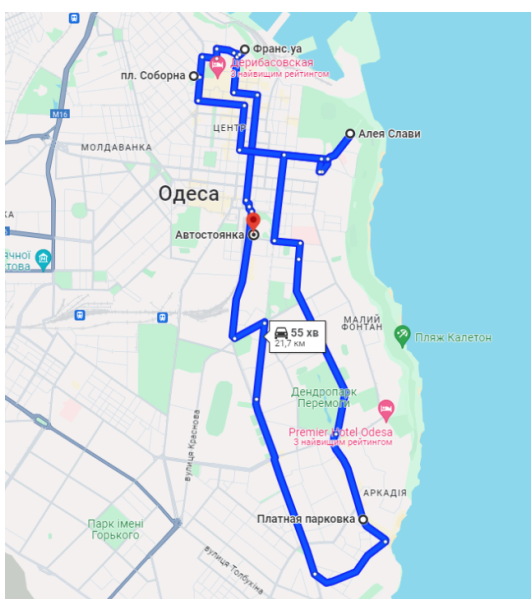
У Німеччині поширені паркувальні диски (Parkscheibe), які використовуються для безкоштовного паркування в певних зонах з обмеженням часу. На автобанах паркування дозволено лише на спеціальних стоянках та зонах відпочинку.

У Франції в багатьох містах існують зони синього паркування (zone bleue), де паркування дозволено лише на обмежений час з використанням паркувального диска.

У багатьох історичних центрах міст Італії є зони з обмеженим рухом (Zona a Traffico Limitato), куди в'їзд дозволений лише транспортним засобам з спеціальним дозволом.

У Великобританії діє лівосторонній рух та існують зони з контрольованим паркуванням, де необхідно мати спеціальні дозволи.

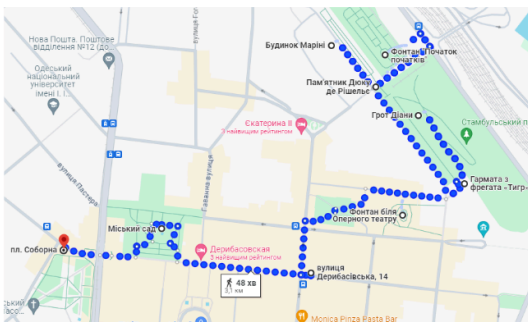
РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА АВТОБУСНОЇ ЕКСКУРСІЇ ОДЕСОЮ

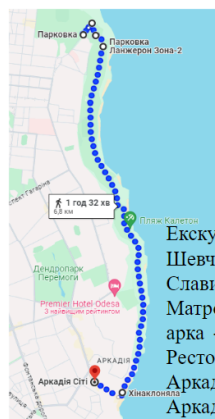
Карта проїзду автобусу

- зустріч туристичної групи на автостоянці за адресою вулиця Пироговська , 27;
- перевезення туристичної групи до Приморського бульвару (кут з вулицею Європейською);
- переїзд автобусу на площу Соборну (кінцева зупинка 175, 185) та очікування на туристичну групу;
- перевезення туристичної групи до Алея Слави (кінцева зупинка 203);
- переїзд автобусу на Аркадійську Алею (очікування в зоні платного паркування) та очікування на туристичну групу;
- переїзд та повернення туристичної групи на автостоянку за адресою вулиця Пироговська , 27.

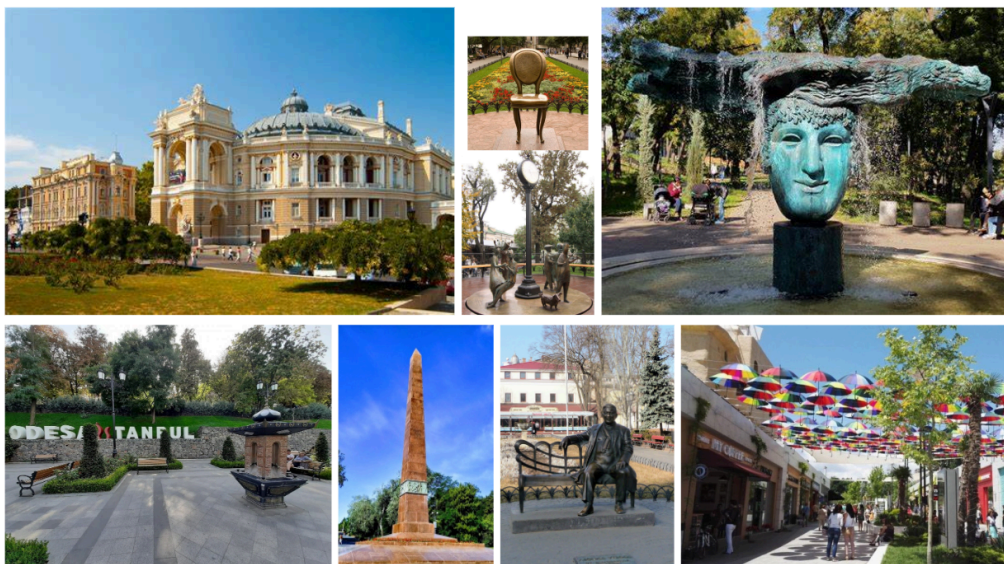
Пересування туристів згідно маршруту

Екскурсія Центром міста за маршрутом: Пам'ятник Дюку де Рішельє - Потьомкінські сходи - Грецький парк - Будинок Маріні - Стамбульський парк - Одеська міська рада - Одеський національний академічний театр опери та балету - Парк Пале-Рояль - вул.Дерибасівська - Миський Сад - площа Соборна

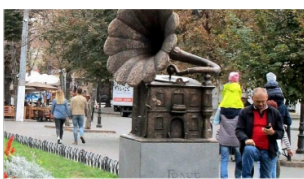

Екскурсія Парком імені Тараса Шевченка за маршрутом: Алея Слави - Пам'ятник Невідомому Матросу - Ланжеронівська арка - Траса Здоров'я - Ітака - Ресторан "НАШ" - Аркадійська Алея - вхід в Аркадія Сіті

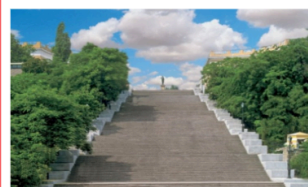

Пропозиції удосконалення зон паркування туристичних автобусів на прикладі розробленої екскурсії

Пропозиція	Опис	Приклад застосування
Розширення існуючих зон паркування	Збільшення кількості місць для паркування туристичних автобусів у популярних туристичних зонах шляхом розширення наявних паркувальних майданчиків. Використання прилеглих незабудованих територій для створення нових паркувальних зон	створити зону паркування для туристичних автобусів з 9:00 до 18:30 та прибрати доступ легкових автовок в цей час. Встановити знак стоянка туристичних автобусів
Інформаційні технології	Встановлення електронних табло, які показуватимуть кількість вільних місць для паркування в реальному часі. Розробка мобільних додатків для водіїв автобусів, які надаватимуть інформацію про найближчі паркувальні місця, тарифи та наявність	всі туристичні автобуси повинні мати встановлений мобільний додаток, який вказує на вільну кількість місць, а водії матимемо змогу заздалегідь зарезервувати місце на певний проміжок часу
Оптимізація тарифів та часу паркування	Введення диференційованих тарифів на паркування в залежності від часу доби та тривалості стоянки для стимулювання короткострокового паркування. Встановлення безкоштовних або знижених тарифів для короткострокового паркування з метою швидкої висадки та посадки туристів	запропонований додаток розраховує вартість паркування в залежності від дня тижня, кількості місць в автобусі, сезону, терміну перебування на місці паркування
Підвищення безпеки і комфорту	Встановлення камер відеоспостереження для підвищення безпеки у зонах паркування. Обладнання паркувальних зон спеціальними місцями для відпочинку водіїв, з туалетами та зонами відпочинку.	кожна паркувальна зона для туристичних автобусів повинна бути оснащеною відеоспостереженням, які можна встановлювати як на вулиці, а також на будівлях за попередньою письмовою згодою власника

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ

Перевірка тексту на плагіат

Кваліфікаційна робота бакалавра.

Тема: **Удосконалення організації зон паркування туристичних автобусів в місті Одеса на прикладі міжнародного досвіду**

Засіб перевірки <https://www.plag.com.ua>

Здобувач _____ Вероніка ЛИСА

Керівник роботи _____ Ірина КРУПІЦА